דער יוד

(DER JUDE)

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברה „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רוביל.
האלב יאהרליך —.3 רוביל;
פיערטעל יאהרליך 1.50 רו"כ.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העלער.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau. 15 Nowember 1900. נומער 46. קראקויא, חשון תרס"א.

ה. תר"ס ← וואכען-קאלענדער (לוח) → 1900				
די טעג פון		חשון נאוועמבער-ליסטאפאד	נייער ס.	אלט. ס.
חודש	וואך		נאוועמ.	נאיאב.
כ"ו	זונטאג		18	5
כ"ז	מאנטאג		19	6
כ"ח	דינסטאג		20	7
כ"ט	מיטוואך		21	8
ל'	דאנערס.	יום א' דר"ח כסלו.	22	9
א'	פרייטאג	יום ב' „ „	23	10
ב'	שבת	שבת תולדות.	24	11

טאג	יאהר	קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.
כ"ו	ה' נ"ב	ארויסגעטריבען די יודען פון ענגלאנד.
„	ה'קנ"ד	„ די יודען פון פראנקרייך.
כ"ז	ה'ת"נ	געשטארבען אין לעמבערג ר' דוד לירא („עיר מקלט").
„	ה'תקנ"ד	„ הר' יוסף העסס רב אין קאססעל.
כ"ח	ה' כ"ר	„ ר' יונה נירונדי אין טאלעדא.
כ"ט	ה' תס"ד	„ ר' ישראל יוסף שמואל רב און ראש ישיבה אין פ"פ ד"מ.
ל'	ה'תרל"ו	געשטארבען אין ווארשא ר' בונם זאב מענדלזאהן („תרומת זהב").
א'	ה'שי"ט	געשטארבען ה"ר שכנא מלובלין דער רבי פון רמ"א.
„	ה'תק"ז	„ החסיד ר' שבתי אהרן פרזסטיץ.
ב'	ה'תרי"ח	„ אין ווארשא ה"ר ישראל יצחק רב אין דארעשיטץ.

אינהאלט:

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 19.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I, Rudolfsplatz 6

אין לאדז, ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

„דער יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער
1920 a Nachtrag VII.

Żydowskie

II. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 46.

קראַקויא, חשון תרס״א. נומער 46. Krakau, 15 November 1900.

בעוועגונג און ענד־ציעל.

I.

ווען אַ קלענערע אָדער אַ גרעסערע גרופּע מענשען וויל דערגרייכען אַ וועלכעס ס׳איז אידעאַל, איז דאָס ערשטע וואָס זיי טהוען און קענען טהון אויסצוגעפֿינען די ריכטיגע מיטלען, דורך וועלכע מען קען צוקומען צום אידעאַל. וואָס גרעסער, וואָס העכער דאָס אידעאַל איז, אַלץ שווערער וועט עס זיין צו דערגרייכען, אַלץ מעהר צייט מוז געדויערן ביז מען דערגרייכט עס און דערפֿאַר אַלץ מעהר געוויכט מוז מען לעגען אויף די מיטלען, וועלכע מען פֿערווענדעט, ווייל מען קומט מיט די דאָזיגע מיטלען אַ לענגערע צייט אין בעריהרונג. זעהר אָפֿט ווערען די מיטלען אַזוי וויכטיג, אַז זיי אַליין ווערען בעטראַכטעט ווי אַ ציעל פֿאַר זיך, וועלכעס צו דערגרייכען מוז מען אָנווענדען אַנדערע מיטלען. אַז מען וויל אַרויפֿגעהן אויף דעם דאַך מוז מען האָבען אַלס „מיטעל" אַ לייטער. דורך דעם לייטער זענען מיר בכח פֿון אונטען אַרויפֿצוגעהען. אַ לייטער אָבער מוז מען זיך מאַכען אָדער קויפֿען. דערצו מוז מען שוין האָבען אַ אַנדער מיטעל. צום קויפֿען מוזען מיר האָבען געלד און צום מאַכען מוזען מיר האָבען ערשטענס מאַטעריאַל און דאַן מוזען מיר אויך קענען מאַכען אַ לייטער. ביים פֿערווענדען פֿונ׳ם מיטעל דאַרפֿען מיר פֿאַר אונזערע אויגען האָבען דאָס ענד־ציעל. האָבען אָבער נור דאָס ענד־ציעל פֿאַר די אויגען און גאָר נישט טהון און קיין מיטעל ניט אָנווענדען — טאָרען מיר ניט, דען אויף אַזאַ אופֿן וועלען מיר אונזער ענד־ציעל קיין מאָל ניט דערגרייכען. דורך טראַכטען אַליין אַז מיר ד אַ ר פֿ ע ן האָבען אַ לייטער — וועלען מיר אַ לייטער ניט בעקומען. אויב מיר ווילען איהם טאַקע האָבען, מוזען מיר איהם מאַכען, ד. ה. מיר מוזען אָנווענדען די מיטעל, כדי דאָס ענד־ציעל צו דערגרייכען. מיר ווייסען גאַנץ גוט אַז דורך דעם לייטער וועלען מיר זיין אויבען. מיר ווייסען אַז אויבען איז שען און ליכטיג, מיר פֿרעהען זיך וואָס מיר וועלען פֿון אונטען אַרויף. דאָס לעבען פֿון אויבען בעגייסטערט אונז — וויבאַלד אָבער עס בלייבט נ ו ר דאַביי און פֿרייענדיג זיך פֿון אונזער אויבען זיין פֿערגעסען מיר דאָס מיטעל, ד. ה. מיר מאַכען ניט דעם לייטער, בלייבען מיר דאָך אונטען. דער לייטער קען זיין שטאַרק שווער צו מאַכען, ער מעג פֿאָדערן פֿיעל געלד און מיהע — אָהן איהם קומען מיר דאָך ניט אַרויף. און אַז עס פֿערגעהט אַ שטיק צייט און מיר בלייבען נאָך אונטען, דאַן פֿערגעסען מיר ביסליכוויז אין גאַנצען „אויבען", מיר בלייבען אונטען און מיר ווילען גאָר ניט מעהר אַרויף. מאַכען מיר אָבער דעם לייטער און מיר זעהען דאַן ווי אונזער אַרבייט געהט תמיד אַלץ ווייטער און ווייטער, מיר זעהען ווי דאָס מיטעל ווערט וואָס אַ מאָל מעהר פֿערטיג דורך אונזע׳ע כחות, קענען מיר שוין אויף קיין רגע פֿערגעסען דעם אויבען. פֿערקעהרט: וואָס ווייטער עס געהט די אַרבייט, אַלץ מיט מעהר חשק אַרבייטען מיר, אום זי צו פֿיהרען ביז צום סוף.

אַזוי איז עס ביי יעדען אידעאַל. ווען די מענשען האָבען צו אַרבייטען פֿאַר אַ אידעאַל, וועלכעס פֿאָדערט פֿיעל מיהע און צייט, ווען די איצטיגע דורות מוזען אַרבייטען פֿאַר די שפּעטערדיגע, איז נייטהיג צו זעהען תמיד, ווי דאָס מיטעל אָדער די מיטלען פֿיהרען אונז ווייטער און ווייטער, ד. ה. עס איז נייטהיג שוין אַצונד צו אַרבייטען, דען פֿון חלומ׳ן אַליין ווערט דאָס אידעאַל אויף קיין האָרברייט ניט נעהנטער. פֿערקעהרט: ווען די מענשען זעהען ניט אַז דאָס אידעאַל ווערט וואָס אַ מאָל לייכטער צו דערגרייכען, הויבען זיי אָן ווערען אין ספק, צי קען מען עס איבערהויפּט אַמאָל דערגרייכען, זיי פֿערליערען אַ שטיק האָפֿנונג, אַ שטיק גלויבען אָן זייער זאַך. דאָס דערווייטערט דאָס אידעאַל און עס קען דערצו קומען אַז עס זאָל אין גאַנצען פֿערשווינדען פֿון די אויגען. די בעגייסטערונג פֿיר דאָס אידעאַל קען מען ניט אייביג שעפּען אין אידעאַל אַליין, נאָר דאָס בעוואוסטזיין אַז מיר קומען אַלץ נעהנטער צום אידעאַל — אָט דאָס בעגייסטערט אונז. און דיזעס בעוואוסטזיין קען מען נור האָבען ווען מען טרעפֿט די ריכטיגע מיטלען, ווען מען זעהט אַז די מיטלען פֿיהרען אונז אַלץ ווייטער און ווייטער.

פֿאַר אונז ציוניסטען איז דער „יודענשטאַאט" דאָס ענד־ציעל, דאָס אידעאַל. צו גרינדען אין אונזער אַלטער היים, אין פּאַלעסטינאַ, אַ יודישע מדינה, אַ אָרט וואו די יודען זאָלען קענען ווערען אַ אָרגאַניזירטעס, זעלבסטשטענדיג פֿאָלק — דאָס איז אונזער „ענד־ציעל". דאָס איז בכח אונז אויף אַ שטיק צייט צו בעגייסטערן. איך זאָג אויסדריקליך „אויף אַ שטיק צייט"; דען „אייביג" קענען מיר פֿון אונזער ענד־ציעל ניט בעגייסטערט ווערען. ווען מאַנכע בעמאָלען אונז די שרעקליך שלעכטע לאַגע פֿון אונזער פֿאָלק, די פֿערשיעדענע פֿערפֿאָלגונגען וועלכע עס איז אויסגעזעצט אויך אין די קולטורעלע לענדער, און פֿון דער אַנדערער זייטע שטעלען זיי אונז פֿאָר — מיט שענע פֿאַרבען נאַטירליך — ווי יִשְׂרָאֵל זיצט עַל אַדְמָתוֹ, יעדער אונטער זיין וויינשטאָק און פֿייגענבוים, ווי דאָס „אייביגע" פֿאָלק האָט נאָך אַ מאָל בעוויזען דער וועלט וואָס הייסט גערעכטיגקייט, וואָס הייסט מענשליכקייט א. ז. וו. און אויב מיר האָבען דורך די רדיפֿות און צרות נאָך אונזערע חושים ניט פֿערלאָרען, דאַן וועלען מיר זיך געוויס פֿון אַזאַ מין צוקונפֿטס־בילד בעגייסטערן. אַזאַ בעגייסטערונג קען אָבער ניט לאַנג געדויערן. אין אַ קורצע צייט וועט דאָס שענע צוקונפֿטס־בילד פֿערשווינדען. זענען מיר פֿאַנטאַסטען, דאַן וועט דאָס בילד

שוועבען אַ לענגערע צייט פֿאַר אונזערע אויגען, עס וועט אָבער וואָס אַ מאָל טונקלער און טונקלער ווערען ביז עס וועט סוף כל סוף פֿערלאָרען געהען. נאָר אַזוי וואָלט עס געוועזען ווען מען זאָל אונז „לאָזען צורוה“. דאָס איז אָבער ניט דער פֿאַל; האָבען מיר אָבגעקרעכצט וואָס מען שלאָגט יודען אין גאַליציען, הערען מיר שויבען שלאָגען אין בעהמען און אין מעהרען. ווערט דאָרט עפּיס שטילער, הערען מיר דאָס פֿורכטבאַרע קלאָגען פֿון די רומענישע ברידער, מיר זעהען די מעשים פֿון אַזעלכע ראשי קהל ווי אין סטאַניסלוי וכדומה, מיר הערען ווי אין אַזאַ הויך־געבילדעטען לאַנד ווי דייטשלאַנד איז דאָס אַלטע ליעדיל פֿון עלילת דם ווידער אויפֿגעשוואומען. פֿרישע צרות מאַכען אונז דערווייל פֿערגעסען די יודען אין מאראקא, אלזשיר, פרס. באַלד וועט מען געוויס אויך פֿון דאָרטען הערען קולות א. ז. וו. א. ז. וו. קורץ די עדלע מעשים פֿון די אנטיסעמיטען זאָרגען, אַז מיר זאָלען ווייטער בלייבען בעגייסטערט פֿיר אַ צוקונפֿטס־בילד, וועלכעס זאָגט אונז צו אַ בעסערעס, אַ מענשליכערעס לעבען. איך זעה ניט אין אַנטיסעמיטיזם די הויפּט־סבה פֿונ׳ם ציוניזם, נאָר מוז מען אָבער מודה זיין אַז דער אנטיסעמיטיזם איז די קראַפֿט, וועלכע ערוועקט אויפֿזועהען, עפֿענט אויף די אויגען פֿון פֿיעל יודען און גיט צו מוטה פֿיעל אַנדערע יודען, וועלכע האָבען שוין אָפֿענע אויגען — צו אַרבייטען מיט מעהר חשק פֿאַר אונזער ציעל. נאָר נאָך דעם אַלעמען, נאָך דעם וואָס מיר זענען מודה אַז דער אַנטיסעמיטיזם האָט געשטאַרקט אונזער בעוועגונג (הערצל, נאָרדוי און זעהר פֿיעל אַנדערע מערב־אייראָפּעאישע ציוניסטען זענען דאָך נור דורך דעם אַנטיסעמיטיזם איבערגעגאַנגען צו אונז) און דאָך מוז מען האָבען אַ פֿערקעהרטען קאָפּ אום צו ווינשען אַז דער אַנטיסעמיטיזם זאָל זיך שטאַרקען. ניט נור דערפֿאַר וואָס דער אַנטיסעמיטיזם בעווייזט אַ שריט צוריק פֿון דער אַלגעמיינער קולטור, פֿון דער מענשהייט בכלל, נאָר — און וואָס פֿאַר אונז איז דער עיקר — ער מאַכט דאָך אָהן אַ פשוט׳ן חורבן צווישען אונז. ווי קענען מיר ווינשען — ווען מיר האָבען אונזער פֿערשטאַנד ניט פֿערלאָרען — אַז 10־ער טויזענדער יודען פֿון רומעניען זאָלען הונגערן, זאַלען בעטלערס ווערען? פֿערקעהרט, ווען עס זאָל ליגען אין אונזער מאַכט, וואָלטען מיר זיי רעכט גליקליך געמאַכט. מיר ווינשען געוויס אַז אַזעלכע משפטים ווי דער קאָניטצער וכדומה זאָלען ניט מעהר פֿאָרקומען, מיר ווינשען און האָפֿען, אַז סוף כל סוף וועלען די רוסישע יודען אַלע רעכטע בעקומען א. ז. וו. א. ז. וו. מיר זעהען אין ציוניזם איין תשובה אויף די יודיש־נאַציאָנאַלע פראַגע, ד. ה. מיר גלויבען ניט, אַז דאָ אין גלות וועלען מיר יודען אַלם יודען געהאָלפֿען ווערען דורך פֿערשיעדענע געשיינקטע רעכטע, און מיר גלויבען, מיר זענען איבערצייגט אַז נור דאַרט, אין אונזער אַלטער היים, וועלען מיר יודען ווי מענשען זיך קענען ענטוויקלען, אונזערע פֿעהיגקייטען אויסניצען לטובת דער גאַנצער מענשהייט, זיך „אויסלעבען“ נאַטירליך. עס איז פֿיר אונז ציוניסטען שטאַרק וויכטיג אַז אונזער בעוועגונג זאָל וואַקסען און דאָך דאַרפֿען מיר אונזער שטאַרקקייט, אונזער וואַקסען ניט שטיצען אויף דעם אַנטיסעמיטיזם. איך האָב פֿריהער געזאָגט אַז אַ אַנטיסעמיטישע טהאַט עפֿענט פֿיעל יודען די אויגען איינצוזעהען אין וואָס אונזער הילף איז. אמת. אָבער פֿון דער אַנדערער זייט טאָרען מיר אויף קיין רגע פֿערגעסען אַז דורך די ביטערע שלעכטע לאַגע, אין וועלכער מיר געפֿינען זיך, ווערען טויזענדער, 10־ער טויזענדער יודען אַזוי אָרים, אַזוי ניעדערגעשלאָגען אַז זיי פֿערלירען דעם גאַנצען „צלם אלהים“, דאָס מענשליכע פֿון זיך. אַ זעהר אָרימער יוד, אַ תמיד געפּלאָגטער, ניעדערגעשלאָגענער מיינט שוין „אַז אַזוי דאַרף עס זיין“; ער איז שוין מעהר ניט פעהיג אייך צו פֿערשטעהן, ווען איהר דערצעהלט איהם, אַז ער איז אַזוי אומגליקליך ווייל ער איז אַ יוד. פֿאַר איהם עקזיסטירט נור איין געדאַנק: דעם הונגער צו שטילען זיך, זיין ווייב און זיינע קינדער. גיט איהם 5 קאָפּיקעס צו פֿערדיענען, וועט ער אייך טהון די שווערסטע אַרבייט. פֿערשטענדניס פֿאַר אַ „אידעאַל“ זוכט ביי איהם ניט. רעדען צו די שטאַרק אָרימע, צו דיעזע ניעדערגעשלאָגענע יודען פֿון אַ בעסערן לעבען אין דער צוקונפֿט — זענען פֿערלאָרענע ווערטער. אַזעלכע יודען זענען דאָ זעהר, זעהר פֿיעל. דער גלות האָט אויף אונז מעהר געווירקט ווי מיר ווייסען עס.

דער ציוניזם האָט אין אַ יעהר קורצער צייט 10־ער טויזענדער מענשען פֿאַר זיך געוואונען. דאס זענען, נאַטירליך, ניט יענע ניעדערגעשלאגענע יודען. דאָס בעווייזט אַז דער געדאנק איז ניט ניי, אַז ער

פֿעלעטאָן.

דאס אייביגע ליעד.

א דראַמאַטישעס בילד אין איין אקט

פֿון מ. אַרנשטיין.

פערזאנען.

גרשון, אַ ניאָרימער אַרבייטער.

פעסע, זיין ווייב.

חנה, זייער טאָכטער.

דוד, אַ יונגער אַרבייטער.

די זאך קומט פֿאָר אין לאָדז.

(אַ קליין שטיביל אויפֿ׳ן דאַך (אַ פֿאַציאַטע), איין טיהר פֿון דער טיעף און די צווייטע פֿון דער רעכטער זייט סצענע. ביי נאַכט, עטליכע קינדער שלאָפֿען אויסגעבעטעט אויף בענקליך, און עטליכע אויף אַ געל געפֿאַרבט, צובראָכען בעטיל. רעכטס זיצט חנה און נייט אַ קלייד ביי אַ קליין לעמפּיל, לינקס אויף אַ שלאָפֿבאַנק ליעגט פעסע — און וויגענדיג א קינד זינגט זי האַלב שלאָפֿענדיג).

1־טע סצענע.

פעסע און חנה.

פעסע (זינגט).

שלאָף מיין פֿייגעלע,
מאַך צו דאָס אייגעלע,
שלאָף מיין טייער קינד!
דער מַלְאָךְ, דער גוטער
וועט זיין דיין היטער...
שלאָף שוין, שלאָף געזונד.

(דאָס קינד חאַפּט זיך אויף) וואָס איז ווייטער אַ קלאָג אויף דיר? וואָס האָסט דו זיך צוחליפּעט?! אַ שיף איז דיר אונטערגעגאַנגען אָדער וואָס צו אַלדע גוטע יאָהר... האָסט געזעהען ווי ער האָט זיך דאָס אַ ביסיל צוריסען... דו הערסט אויף צו וויינען, איך מאַך דאָ פֿון דיר באַלד אַ בארג אש! (זי וויעגט געשווינד און זינגט).

דער מלאָך, דער גוטער
וועט זיין דיין היטער...
שלאָף שוין, שלאָף געזונד.

חנה.

מאַמע, דאָס קינד איז הונגעריג, דערפֿאַר וויינט ער.

פעסע.

נו, וואָס קען איך איהם טהון, נו? ער איז טאַקע הונגעריג, ס׳פֿערשטעהט זיך... ביי טאָג האָט ער אַביסיל מילך געטרונקען, און מעהר האָט ער שוין אין זיין מויל נישט געהאַט. אומשטיינס געזאָגט, זיין הולטייסקער טאַטע יִמַח שְׁמוֹ האָט זיך פֿערהוליעט אין גאַס. אַ גיכער סוף זאָל אויף איהם קומען, טאַטע זיסער!.. ווי שפעט איז?

חנה.

דער שטאָדטזייגער האָט נישט לאַנג עלף געשלאָגען.

פעסע.

שוין עלף! און איהם הערט מען נישט און מען זעהט נישט. (ס׳קומט אריין דוד, אַ געזונטער צוואַנציג יעהריגער יונגער מאַן).

האט געלעבט טיעף אין די הערצער פון יענע מענשען. עס האט געפעהלט דער פונק, וועלכער זאל דאס פייער בעלעבען. מיר האבען אין א קורצע צייט פיעלעס עררייכט. מיר האבען א בעוועגונג געשאפען אדער ארויס־גערופען. נאר ווען מיר וועלען אט זיי, די געוואונענע ציוניסטען, תמיד נור רעדען פון דער צוקונפט, ווען מיר וועלען גאר ניט טהון און נור זייער פאנטאזיע ערהיטצען מיט רעכט שענע בילדער, ווען מיר וועלען ניט אויפהערען בעמאלען מיט די שווארצעסטע פארבען זייער ביטערע לאגע אין גלות פון איין זייט — און פון דער אנדער־ער זייט וועלען מיר מיט ראזיגע פארבען בעמאלען ווי עס וועט אויסזעהן "דארט וואו די צעדער בליהען", די שענע בערג פון גליל א. ז. וו. ווען מיר וועלען נור מיט אזא ארבייט זיך בענוגענען, וועלען מיר זיי, די געוואונענע ציוניסטען, טאקע רעכט באלד פערליערען, ווייל דורך דעם אליין קענען מיר צו אונזער ציעל נעהנטער ניט קומען.

מיר זענען געווארען ציוניסטען, ווייל מיר האבען געגלויבט און מיר גלויבען נאך אצונד, און ניט נור מיר גלויבען, נאר מיר זענען טיעף איבערצייגט, אז עס וועט אונז געלינגען אויפצובויען אונזער אלטע היים, און ווערענדיג ציוניסטען האבען מיר זיך אויף קיין רגע איינגערעדט אז מיר וועלען באלד קומען צו אונזער ענד־ציעל. מיר האבען געוואוסט, און ווייסען אז דאס ענד־ציעל, אונזער אידעאל, איז נאך זעהר ווייט פון אונז, נאר מיר זענען אבער אויך איבערצייגט אז ווען דאס רוב יודען זאלען זיין ציוניסטען, איבערצייגטע ערנסט־איבערגעבענע ציוניסטען, ווען די ציוניסטישע ארגאניזאציאן זאל זיין שטארק אזוי, אז מיר אלע זאלען דיסציפלינאריש ערצויגען זיין און צוזאמען פעסט האלטען ווי א גוט ארגאניזירטע ארמעע — דאן ליגט דאס ענד־ציעל אין אונזערע הענד. די ארבייט וועט שוין דאן געוויס ווייטער געפיהרט ווערען. נאר כדי אבער צו בעקומען אזא מין פעסטע ארגאניזאציאן, כדי יענע שוין צוגעטרעטענע יודען פיר תמיד ביי אונז צו בעהאלטען, כדי די אנדערע יודען צוציהען, כדי אונז אליין אן דער הייליגער אידעע פעסטער צו קניפען, טארען מיר זיך ניט בענוגענען נור מיט צוקונפטס־בילדער, מיר מוזען מעהר זיך אבגעבען מיט דער געגענווארט, מיט דעם איצט. מיר מוזען זיין ביכולת יעדען יודען צו בעווייזען, אז ווערענדיג א ציוניסט ווערט ער ניט נור א מיטגליעד פון דעם צוקונפט־שטאט, נאר ער ווערט טאקע שוין א מיטגליעד פון א פארטיי, וועלכע שטעהט אין מיטען פון אלע זיינע לעבענס פראגען, וועלכע זארגט אלע זייטען פון זיין לעבען שוין איצט צו הויבען און פערבעסערען. אזא מין בעוועגונג וועט אונז גיך פיהרען צים ענד־ציעל. דאס ענד־ציעל אליין איז ניט בכח די בעוועגונג צו דערהאלטען. אדער מיט אנדערע ווערטער: דאס איצטיגע לעבען פיהרט צום קומענדיגען. דאס קומענדיגע איז אבער אבהענגיג פונ׳ם איצטיגען. לעבען מיר אצונד, דאן איז די מעגליכקייט פארהאנען, אז מיר וועלען לעבען אויך אין דער צוקונפט.

אייגענטליך האבען מיר שוין אין אנהויב פון אונזער בעוועגונג אין מאנכער בעציעהונג די איצטיגע קולטורארבייט. נאר אין איין בעציעהונג און אין א זעהר וויכטיגער האבען מיר פיעל געזינדיגט. דאס איז די ווירטשאפטליכע פראגע.

די דאזיגע זעהר וויכטיגע פראגע, ווי צו פערבעסערען די איצטיגע מאטעריאלישע זייט פון אונזער לעבען, האבען מיר נור דערפאר פערנאכלעסיגט ווייל מיר האבען אונזערע אויגען נור געריכטעט אויפ׳ן ענד־ציעל און אן דאס איצטיגע לעבען, ד. ה. אן דער בעוועגונג האבען מיר פערגעססען. און דאך איז ביי יעדעם אידעאל די בעוועגונג די הויפטזאך, ווייל דורך איהר און נור דורך איהר קענען מיר קומען צום ענד־ציעל.

"נאר בעסער שפעטער ווי קיינמאל ניט" זאגט א רוסיש שפריכווארט. דאס פערזאמטע קענען מיר און דארפען מיר צוריקחאפען.

י. ווארטסמאנן.

מודעה

פון אדעסער קאמיטעט פון דער חברה צו שטיצען יודען ארבייטער און בעלי מלאכה אין סיריען און ארץ ישראל.

פון ארץ־ישראל הערט זיך אצונד א קלאג, וועלכער רופט זיך אב אין אלע עקען, וואו יודען וואהנען. יודען וועלכע האבען זיך מיט גרוים מיה און מאטערניש צונויפגעקליבען אין אלטען פאטערלאנד זענען אין א גרויסער נויט, זיי זענען ווייטער געצוואונגען צו וואנדערען און צושפרייט צו ווערען אין אלע עקען וועלט... הונדערטער פועלים

2־טע סצענע.

דיזעלבע און דוד.

דוד.

(פרעהליך) א גוטען אווענד! רב גרשון׳ס ווייב איז ווייטער טרויעריג? א גוטען אווענד!

פעסע.

א גוט יאהר. איהר האט נישט געזעהען מיין אלטען?

דוד.

מיר זענען אינאיינעם א גאנצען טאג געזעסען ביי דער ארבייט. זייגער זיעבען איז ער אוועקגעגאנגען אינאיינעם מיט אלע ארבייטער, נאר מיר מיט נאך זעקס האט מען געהייסען ארבייטען "פיראנט".

פעסע.

איהר ווייסט נישט, וואוהין ער איז אוועקגעגאנגען פון פאבריק?

דוד.

ווייס איך, אפשר האבען איהם די חברים אוועקגעשלעפט אין באווארע.

פעסע.

(בייז) אין באווארע זאגט איהר! א זאל איהם שוין דער מלאך המות א מאל פערשלעפען, טאטע זיסער!...

דוד.

(שלאגט איהר איבער) עה, רב גרשון׳ס ווייב, לאזט איהם; א מאן איז אן עבירה צו שעלטען, בענשט איהם בעסער וועט איהם אפשר גאט אויך בענשען, ווייל דערווייל שטראפט איהם גאט עפים טאקע אהן רחמנות, כ׳וויים נישט פאר וואס? ווייניג זענען דא אזעלכע, וואס פערדינען אויף נאטס שמיטע, פון דעסטוועגען איז זיי גוט, און זיי זינדיגען אלע מאל מעהר; און דא אן אזא ארענטליכען מענשען ווי רב גרשון טשעפען זיך אלע אומגליקען. היינט למשל... (ער ענדיגט נישט).

פעסע.

(ערשראקען) וואס איז ווייטער היינט אזוינס געשעהען? גאט דער הארציגער!

דוד.

עט, חלילה נישט קיין סכנת נפשות, פונדעסטוועגען...

פעסע.

נו, זאגט זשע שוין, וואס איז דאס אזוינס געשעהען?

דוד.

די מעשה איז אזוי געוועזען: חיים איז געקומען און האט געוואלט צונעהמען פון איהם זיין ארבייט, האט ער זיך געוועהנטליך נישט געלאזען, האבען זיי זיך מסתמא גענומען רייסען מיט דעם קעסטיל, ביז דאס קעסטיל איז צובראכען געווארען און די סחורה האט זיך אויסגעשאטען אויף דער ערד. דער מייסטער איז אנגעקומען און האט פערשריבען רב גרשון׳ען צוויי רובל שטראף.

פעסע.

צוויי רובל שטראף! אזא איין אומגליק האט מיך געטראפען! צוויי רובל! אצונד וועלען מיר דארפען האטש א גאנצע וואך הונגערען...

וואָס צווישען זיי זענען דאָ מענשען מיט גייסט און געפיהל, וואָס זייער יודיש הארץ האָט זיי געטראָגען מקריב צו זיין פאַר ארץ ישראל זייערע בעסטע יאָהרען, זייער יונגע כחות, זייערע לעבענסהאָפנונגען, זייער צוקונפט; הונדערטער פועלים. וואָס האָבען מיט'ן גוטען ווילען פערלאָזען זייער לאַנד און געפאָהרען קיין ארץ ישראל, כדי צו בענעצען איהר ערד מיט זייער שוויים, כדי צו גרינדען אַ צופלוכטסאָרט, איין אָנהאַלטעניש פאַר דעם יודישען פאָלק — זענען אַצונד געבליעבען אָהן ארבייט, אָהן ברויט! און מוזען אַרויס וואוהין דער ווינד וועט זיי טראָגען. פיעל האָבען זיי, אונזערע אָרימע ברידער, געליטען צוליעב זייער אידעע, צוליעב דעם רעיון, וועלכער האָט זיי בעגייסטערט; זיי האָבען געגעסען ברויט מיט וואַסער, פ;רשוואַרצט, פערהשכט געוואָרען, ארבייטענדיג אונטער דער ברענענדיגער זון און דאָך נישט געקלאָגט זיך אויף זייער לאַגע. זיי האָבען געליטען הונגער און געזונגען ציון'סליעדער, האָפענדיג אויף בעסערע צייטען, אַז זיי וועלען אַמאָל ווערען אייגענע בעלי בתים אין הייליגען לאַנד. פלוצלינג איז אָבער געקומען איין ענדערונג אין דער אדמיניסטראַציאָן פון די יודישע קאָלאָניעס און אַלע זייערע האָפנונגען זענען געוואָרען צו נישט.

דער יוד, וואָס האָט אין האַרצען אַ פונק ליעבע צו זיין פאָלק, וועט ניט בלייבען קאַלט צו אונזערע ווערטער. מיר זענען צוגלייך מודיע, אַז מיר האָבען געגרינדעט אַ קרן־קימת פאַר די פועלים אין ארץ ישראל, וואָס זיין צוועק איז אָדער ביסליכווייז צו מאַכען אַ טהייל פועלים פאַר קאָלאָניסטען בעלי־בתים, וואָס פאָדערט זעהר פיעל געלד, אָדער צו געהען אַ קירצערען וועג — צו שאַפען זיי אַ שטענדיגע ארבייט דורך עטוויקעלונג פון פערשיעדענע פאַבריקאַציאָנען, צוגעפאַסט צו דער צייט און דעם ארט. פון דער גרויס פון קרן־קימת העננט נאַטירליך אָב די מאָס פון הילף, וועלכע די חברה וועט געבען די פועלים. דער קאָמיטעט האָפט, אַז אויב אונזערע בעסטע הברים און טהוערס וועלען אַלע אַרבייטען צוזאַמען, כדי צו פערגרעסערען דעם קאַפיטאַל, וועט די זאַך אויסגעפיהרט ווערען, און הונדערטער פועלים וועלעי נישט פערטריעבען ווערען פון ארץ ישראל.

בריעף פון ארץ ישראל.

יפו. די פראַגע איבער דעם יפו'ר בית־הספר, וועלכע האָט אַזאַ רעש געמאַכט אין דער וועלט פון חובבי־ציון און ציוניסטען וועט זיכער, נאָך דער לעצטער נאַכריכט, אַרויסרופען איין נייעם שטורם. ניט ווענינער ווי ביי אייך האָט מען זיך ביי אונז דערפרעהט, ווען מען האָט דערהערט די ערשטע בשורה, דאָס די שולע וועט זיין נעעפענט. יעדער האָט זיך געקלערט דאָס געווים וועלען יעצט די חובבי ציון נעהמען די שולע אין זייערע הענד, די בעסטע קרעפטען וועלען יעצט צוגעצויגען ווערע" און אַלע פריהערדיגע פעהלערן וועלען אויסגעבעסערט ווערען.

ווי פלוצלינג קומט אָן די צווייטע נאַכריכט, אויף וועלכען אופן די שולע וועט ערעפענט ווערען, אָדער אַנדערש געזאָגט וואָס פאַר אַ בית־ספר עס וועט יעצט אין יפו זיין!

איהר ווייסט שוין אַלע געוויס פון דער נאַכריכט אין דעם "יוד נר. 38.

די שולע איז אין גאַנצען איין אַליאַנס שולע געבליבען, חאָטש די חובבי ציון און די ציוניסטען געבען כּמעט דאָס גאַנצע געלד! וואָס דער חלום בעטייט, קענען מיר דאָ באמת ניט פערשטעהן.

האָבען דען די מיליאָנען רוסישע יודען ניט די קראַפט אַליין אַ שולע איינצואָרדנען און צו פיהרען, דאָס זיי מוזען עס איבערגעבען אין אַזוינע הענד, וועלכע זענען בכלל ניט מסכים מיט אונזער גאַנצער אַרבייט? דאַכט זיך, דאָס אין רוסלאַנד אַליין שאַפען זיי יעצט זעהר פיעל פאַר פאָלקס־בילדונג און וואָלטען דאָך אויך געקענט דאָסזעלבע זעהר גוט פיהרען אין ארץ ישראל. דאָ אָבער לאָזט זיך אַלעס אויס פערקעהרט! ניט ווילענדיג מוז מען אָנהויבען צו זאָגען, דאָס אונזער מזל איז שוין אַזוי, דאָס אַלעס זאָל געהען מיט דער פוטער אַראָב... און די נייע אויפגעלעבטע שולע הויבט שוין אָן זיך אויף דער פרישער אַרט צו אָרדנען: דער דירעקטאָר האָט בעקומען איין בעפעהל פון פאַריז צו שיקען די ליסטע פון די לעהרער און אַזוי ווי קיין לעהרער זענען ניט געבליבען, דען דער ערשטער לעהרער פון אַלגעמיינע למודים און העברעאישער שפראַך י. בעלקינד איז אַוועק אין די שולע פון ראשון לציון, די אַנדערע צוויי (איינער פון זיי איז דער בעקאַנטער י. גאַרדאַן, וועלכער

דוד.

דאָס האָט זיך טאַקע אייער מאַן אַזוי צום האַרצען גענומען, אַז ער האָט זיך לייכט געלאָזט פערפיהרען אין באַוואַריע.

פעסע.

מיין גרשון מוז נעביך דערפון גרויס קרענקונג האָבען?

דוד.

ס'פערשטעהט זיך...

חנה.

צי קען מען דאָס שוין נישט אָבבעטען? דער טאַטע וועט זיי געבען צו פערשטעהן, אַז ס'איז נישט זיין שולד, וועלען זיי איהם דאָס מאָל שענקען...

דוד.

וואָס זאָגט איהר, חנה... איהר ווייסט זיי נישט, איהר קענט זיי נישט? ווי שטאָל זענען זיי... דאָס איז שוין פערפאַלען!

פעסע.

פערפאַלען... (זי זיפצט שווער און פערטראַכט זיך וויגענדיג דאָס קינד, באַלד ווערט זי אַנטשלאָפען).

דוד. (צו חנה).

חנה שלאָפט נאָך נישט?

חנה.

נאָך אַ פאָר שעה האָב איך צום ענדיגען דאָס קלייד.

דוד.

אָה, וועט איהר געוויס ביז שפעט אין דער נאַכט ארבייטען. וואָס איז, מאָרגען וועט דען נישט זיין קיין צייט?

חנה.

ניין. דאָס קלייד מוז היינט געענדיגט ווערען. דוד ווייסט דען נישט וואָס ביי אונז טהוט זיך...

דוד.

איך וויים, איך וויים... אַ שרעק וואָס דערפון קען ווערען! אייער טאַטע בעקומט אין פאַבריק וואָס ווייטער ערגערע אַרבייט, און ער אַרבייט טאַקע וואָס אַמאָל ערגער. אין גאַנצען אַ פאַרטאַטש געוואָרען. וואָס קען ווייטער זיין?

חנה.

גאָט וועט נישט פערלאָזען...

דוד.

געוויס. אַז נישט וואָלט גאָר שלעכט געווען...

חנה.

אפשר וועל איך מיך צו עפים צושלאָגען. כ'וועל זיך צונויפקלויבען עפים געלד, וועל איך קויפען אַ נעהמאַשין און וועל בעקומען אַרבייט גלייך פון די קונדשאַפטען, נישט פון די שניידערין, וועל איך מעהר פערדינען.

דוד.

ס'איז גרינג צו זאָגען, אייערע פערדינסטען, אין איינעם מיט רב גרשון'ס — קלעקען קוים אויף ברויט. וואָס פערדינט דער טאַטע? אין גאַנצען פינף רובל אַ וואָך.

חנה.

וועט ער שפעטער אפשר מעהר פערדינען.

איז געשיקט געוואָרען פון די חובבי ציון) האָבען געמעלדעט, דאָס כָּל זְמַן זיי וועלען ניט וויסען, וואָס פאַר אַ ארט שולע עס וועט זיין קענען זיי ניט אָננעהמען די שטעלע, דערום וועט מען מוזען שיקען לעהרער פון פאַריז, און אַזוי וועט עס זיך אויסלאָזען פון דעם גרויסען רעש, דאָס דער יפוי׳ר בית־הספר וועט ווערען אַ פָּשוּט׳ע אַליאַנס שולע, אַזוי ווי אין חייפא, סמירנא, באַגדאַד א.ז.וו.

נאָך דער נאַכריכט וועגען בית הספר איז די טעג אָנגעקומען אַ צווייטע יְדִיעָה פון פאַריז, וועלכע וועט געוויס בעריהרען די גאַנצע יודישע וועלט, וואָס אינטערעסירט זיך מיט דעם ישוב. די קריטישע לאַגע פון די יודישע אַרבייטער אין ארץ ישראל, זייט דעם די קאָלאָניען זענען אַריבער אין די הענד פון דער חברה יק״א, איז שוין געווּנג אַלגעמען בעקאַנט, — צעהנדלינגער פאַמיליען זענען אַוועק און די איבערגעבליבענע שטאַרבען פון הונגער, דען עס איז ניטאָ מעהר קיין אַרבייט. דער קריטישער צושטאַנד האָט געצוואונגען די אַרבייטער צו שיקען דריי דעלעגאַטען אין פאַריז צו דער אַסיפה, וועלכע האָט בעדאַרפט זיין דעם ערשטען אָקטאָבר. צו דער צייט האָט אויך בעדאַרפט קומען איין פאָרשטעהער פון די חובבי ציון אום צו געווינען יק״א פאַר די פּוֹעֲלִים אין ארץ ישראל.

ליידער אָבער איז צו דער צייט קיינער פון די חובבי ציון ניט געקומען און די דעלעגאַטען האָבען געמוזט אַליין פּראָבירען אָבשלאָגען די שוועלען ביי די גְדוֹלִים פון פאַריז. ענדליך איז געקומען דער ערוואַרטעטער טאָג. צו דער אַסיפה האָט מען זיי ניט צוגעלאָזען און אויף מאָרגען פריה איז צו זיי אָנגעקומען פון ה. ריינאַק דער בעשלוס פער שטאַדט־פּאָסט. אַ קאָפּיע פון דעם בריעף איז נעכטען אָנגעקומען צום סעקרעטער פון די פועלים אין ארץ ישראל.

אויף די ביטע פון איינינע הונדערט יודישע אַרבייטער, וועלכע אַרבייטען יאָהרען לאַנג אין ארץ ישראל, איז בעשלאָסען געוואָרען:

1) דאָס מען וועט איצט קיין נייע קאָלאָניעס ניט מאַכען האָטש יק״א האָט איין גרויס שטיק לאַנד אין סעדזשערא); 2) אַרבייט, ווען עס וועט זיך יאָ געפינען, וועט מען זיי יאָ געבען (צו בעמערקען דאָס מעהר ווי אין איינינע באַיאַרעס אין פתח תקוה איז יעצט קיין אַרבייט ניט פאַראַן, אַדְרַבָּא פון טאָג צו טאָג ווערט די אַרבייט אַליך ווענינער)!

3) ווער עס וועט ניט בעקומען קיין אַרבייט, דעם וועט מען געבען אויף בילעטען אַוועקצופיהרען קיין מִצְרַיִם, אַרגענטינאַ און אַמעריקאַ!

דאָס איז דער אינהאַלט פון ה. ריינאַק׳ס בריעף אַלס אָפיציעלע תשובה אויף דער ערשטער וויכטיגער אַסיפה פון חברה יק״א וועלכער עס איז איבערגעגעבען געוואָרען דער ישוב! דיעזער בעשלוס פערלאַנגט קיין ערקלערונגען!

דער ענטפער, וועלכען די אַרבייטער האָבען בעקומען האָט דאָ איין זעהר שווערען איינדרוק געמאַכט. מיט קלעמעניש זעהען מיר ווי אונזער אַרבייט ווערט צושטערט, און ווי מענשען, וועלכע זענען אונזערע ערשטע קעמפּפער געווען, ווערען צוטריבען פון ארץ ישראל אין דערזעלבער צייט, ווען מיליאָנען ווערען אויסגעגעבען אויף די קאָלאָניעס אין אַרגענטינאַ און די פאַראייניגטע שטאַאַטען.

דער אַלטער ציוניסט.

P. S. פון לאָנדאָן איז געקומען אַ בעשטעלונג אין די ראשון׳ר קעלערס אויף 1000 פאַס וויין. מען ווייסט נור ניט אויף וועלכען פּרייז דער וויין איז פערקויפט געוואָרען. אין אַלעקסאַנדריע שטייגט דער פערקויף אַליך מעהר. אבטהיילונגען אויף פערקויפען אונזער וויין זענען געעפענט אין קאַיראָ און אין פאָרט סאַיד. נאָך די דאָרטיגע פרייזען פון די וויינען קען מען לאָזען די אַלטע מקחים אויף די טרויבען.

פון טראַנסוואַל שרייבט ה. פאַראַלשטוק, וועלכען עס איז איבערגעגעבען דער מִסְחָר פון אונזער וויין אין דָרום—אַפריקאַ, דאָס ער האָפט אַז די וויינען מיט די קאָניאַקען וועלען האָבען איין גוטען אַבזאַטץ. די ערשטע בעשטעלונג איז שוין אַרויסגעשיקט.

— די פאָלגען פון דער בעליידיגונג, וועלכע צוריק מיט אַ פּאָר וואָכען האָט דער רוסישער קאַוואַס אָנגעטהאָן איין יודישען קויפמאַן ס. וועלכען ער האָט מיט געוואַלט געשלעפּט אין רוסישען קאָנסולאַט, האָטש דער ה. ס. איז בעקאַנט אַלס איין אַלטער טערקישער אונטערטהאַן און איין אָרענטליכער מענש, זענען נאָך ביז איצט גענוי ניט בעוואוסט, דערווייל האָט מען דעם קאַוואַס פון יפו אָבגערופען, אויף דער טערקישער פאָליס, וועלכער האָט די זאַך צוגעלאָזען און ניט גע־

דוד.

עה, וואָס אַמאָל ווענינער פערדינט ער; וואָס אַמאָל אַרבייט ער פּאַוואָליער. וואָס איין אַנדערער מאַכט צוויי טויזענד אַ טאָג, מאַכט ער קוים צוועלף הונדערט. איך מאַך צוויי טויזענד דריי הונדערט.

חנה.

(פערוואונדערט) צוויי טויזענד דריי הונדערט!...

דוד.

יאָ, יאָ!.. און אַז איך וואָלט זיך מעהר געאיילט, וואָלט איך נאָך מעהר נעקאָנט מאַכען. אַז איך וועל האָבען אַ ווייב וועל איך געוויס אַלע אַרבייטער איבעריאָגען.

חנה.

(געשווינד) דוד האָט דען חתונה?

דוד.

ניין. ס׳הייסט געוואָלט, וואָלט איך יאָ...

חנה.

נאָר וואָס?

דוד.

וויים איך... מען שַדְכֶנט מיר, נעכטען האָט מיך אַ שַדְכָן אַוועקגעפיהרט זעהען אַ כלה. טויזענד גולדען האָט זי, און אַ דיסטריבוציע אויף דער מאַרק נאָס.

חנה.

און איהר זענט דאָרט געווען?

דוד.

יאָ אויף דער גאַס בין איך געשטאַנען און האָב געזעהען. דער שדכן האָט געוואָלט, איך זאָל אַריינגעהן אַהין אויף איין אויסרייד, פּאַפּיראָסען קויפען... מיט געוואַלד האָט ער מיך אַהין געשטופּט. נאָר איך האָב זיך אָנגעשפּאַרט, איך האָב נישט געוואָלט, ווייל ס׳איז געווען מאָנטאָג... איך פערשטעה גאָר נישט, ווי אַזוי מענשען קענען קומען צו אַנ׳אונבעקאַנט מיידיל מיט אַ שדכן, און זאָגען איהר נישט דיר — נישט מיר: זיי מיין ווייב, און שוין... ווי אַזוי? וואָס... ווען?.. אַז ס׳וואָלט צו אייך אַ שטיינער אַזוי איינער געזאָגט, וואָס וואָלט איהר דערויף געענטפערט?

חנה.

איך בין אַ יודישע טאָכטער, איך וואָלט געמוזט טהון ווי מיין טאַטע און מאַמע וואָלטען געוואָלט... נאָר איך וואָלט זיך שטאַרק אומגליקליך געפיהלט.

דוד.

ס׳פערשטעהט זיך!.. וואָס דען? ווערען אַ כלה פאַר אַ מענשען וואָס מען קען איהם נישט, און שוין צו איהם געהערען אין גאַנצען... געהן מיט איהם אונטער דער חופּה, און דערנאָך זיצען מיט איהם אין אַ בעזונדער שטוב ביי די גילדענע יוך און שוין הייסען — „מאַן און ווייב"... דאָס איז שרעקליך! (ער פערטראַכט זיך, דערנאָך זאָגט ער זעהר געריהרט) אַ גוטע נאַכט!

חנה.

אַ גוטע נאַכט! (דוד געהט אַוועק צו זיך אין שטוב. חנה בלייבט פערטראַכט, דערנאָך לעגט זי דעם קאָפּ אויף דעם קלייד, וואָס זי נייט און וויינט פון אַנפאַנגס שטיל, דערנאָך העכער).

שיצט דעם יודען, האָט אויף דעם בעפעהל פון דעם ירושלים׳ער פּאשאַ, פערלאָרען זיין שטעל.

פּאָליטישע איבערזיכט.

די וויבאָרעס אין אמעריקא. — די פערענדערונג אין ענגלישען מיניסטעריום. — דאָס נייע מיניסטעריום אין שפּאניען. — די קארליסטען. — די לאגע אין פראנקרייך.

די וויבאָרעס אין די פערייניגטע שטאַטען האָבען זיך געענדיגט מיט אַ נצחון פאַר דעם פרידערדיגען פּרעזידענטען. מאַק־קינליי איז אויסגעקליבען געוואָרען אויף נייע 4 יאָהר, פאַר איהם זענען אָבגעגעבען געוואָרען 305 שטימען, פאַר זיין געגנער בריאן — 142 דעות. די וויבאָרעס האָבען אין פיעל שטעדט אַרויסגערופען געשלעגע צווישען דער רעפּובליקאַנישער און דעמאָקראַטישער פּאַרטייען, וועלכע האָבען זיך אין איניגע ערטער אויסגעלאָזען מיט בלוטיגע קרבנות. בריאַנס אַגיטאַציאָן, ביי וועלכער ער האָט אַרויסגעוויזען אַ מאוימדיגע ענערגיע — ער האָט געהאַלטען דעם זומער 546 אַגיטאַציאָנס רעדען און אויסגעפאָהרען גאַנץ אַמעריקא — האָט ניט געקענט צוברעכען דעם צוטרוי, וואָס דאָס פאָלק האָט צו דער פּאָליטיק פון מאַק־קינליי. די ראָליע פון די אַמעריקאַנישע שטאַטען אין דער אַלגעמיינער פּאָליטיק בלייבט דיזעלבע, נאר געזיכערט אויף דעם צוטרוי פון פאָלק, וועט זי איצט קענען געהן נאָך מיט מעהר קרעפטיגקייט און שטאַרקקייט.

דיזעלביגע פערשטאַרקונג פון דער איצטיגער פּאָליטיק קען מען אויך זעהן אין די פערענדערונגען אין ענגלישען מיניסטעריום. סאַליסבערי בלייבט ווייטער פּרעזידענט, נאר די פיהרונג פון מיניסטעריום פאַר אויסלאַנד געהט איבער צו דעם לאָרד לאַנסדאון, וואָס איז ביז איצט געוועזען קריעגסמיניסטער. טשעמבערלען בלייבט אַזוי ווי פריהער מיניסטער פון די קאָלאָניען. ניי זענען נור די מיניסטאָרען איבער׳ן חיל און איבער׳ן פלאָט. די איצטיגע מלחמה מיט טראַנסוואַל האָט אַרויסגעוויזען ווי נידריג עס שטעהט די ענגלישע אַרמעע, ווי זי איז ווייניג צוגעגרייט צו אַ ערנסטער לאַגע. די מלחמה מיט טראַנסוואַל האָט אַרויסגעוויזען ווי אונפעהיג לאַנסדאון איז געוועזען צו האַלטען אין זיינע הענד די הנהגה פון חיל, זיי פערלאַנגען אומצובייטען אין גאַנצען די ענגלישע שטה אין האַלטען פון חיל, זיי פערלאַנגען אַז אין ענגלאַנד זאָל איינגעפיהרט ווערען אַזוי ווי אין גאַנץ אייראָפּאַ דער חוב פון יעדען אונטערטהאַן צו דיענען, ווייל געדונגענע סאָלדאַטען, אַזוי ווי עס איז איצט אין ענגלאַנד, זענען ניט פעהיג צו אַ גוטער מיליטערישער אויסבילדונג. די פאָדערונג פון די גענעראַלען האָט אָבער קיין שום אויסזיכט ניט אָנגענומען צו ווערען פון פּאַרלאַמענט, דערום מוז זיך ענגלאַנד בענוגענען נור מיט פערבעסערונגען און פערענדערונגען אין איהר איצטיגער מיליטערישער אָרדנונג.

די פערענדערונג, וואָס איז איצט אויך פאָרגעקומען אין שפּאַנישען מיניסטעריום, האָט ניט פאַר אייראָפּאַ קיין גרויסע בעדייטונג. עס איז שוין אַוועק די צייט, ווען שפּאַניען איז געוועזען איינע פון די גרויסע אייראָפּעאישע מלוכות, וועלכע פלעגט אויך מיטזאָגען איהר דעה אין די אַלגעמיינע פראַגען. נאָך דער אומגליקליכער מלחמה מיט אַמעריקאַ האָט שפּאַניען פערלאָרען איהרע קאָלאָניעס, איהר גאַנצען פלאָט און איהר מיליטערישען כבוד, מיט וועלכען זי האָט געשטאָלצירט אין די אַמאָליגע צייטען. גאָטעס קללה איז אויסגעגאָסען איבער דעם לאַנד, וואָס האָט אַמאָל פערנומען דעם אויבענאַן אין אייראָפּאַ. די גרויסע חובות פון דער מלוכה און די שווערע אָבצאָהלונגען דריקען דעם האַנדעל, דאָס לאַנד פאַלט וואָס ווייטער אַל נידריגער. אַנשטאַט צו זאָרגען ווי צו הויבען די אַרבייט פון פאָלק, קען זיך שפּאַניען נאָך אַלץ ניט אָביזאָגען פון די חלומות וועגען גרויסע פּאָליטישע ציעלען אין דער צוקונפט און סטאַרעט זיך וואָס ווייטער צו פערגרעסערען איהר חיל און איהר פלאָט. דאָס איצטיגע מיניסטעריום בעשטעהט כמעט פון הוילע גענעראַלען, פון גענעראַלען, וואָס האָבען געקראַגען אַזאַ טרויעריגע בערימטהייט אין דער מלחמה מיט אַמעריקאַ. די גענעראַלען וועלען געוויס ווייטער פיהרען שפּאַניען אין איהר אַלטען פאַלשען וועג, אויף וועלכען זי וועט איהר פריהערדיגען גליק שוין קיינמאָל מעהר ניט געפונען. דאָס נייע מיניסטעריום איז איצט פערנומען מיט דעם דערשטיקען פון דער מרידה, וואָס איז אַרויסגעטרעטען געגען דעם טראָן. די מיניסטאָרען האָבען דערווייל מבטל געווען די קאָנסטיטוציאָן. און די וויכטיגע שטעלע פון אַ קאָמאַנדיר איבער דעם חיל און גענעראַל־גובערנאַטאָר פון מאַדריד האָבען זיי איבערגעגעבען אין די הענד פון גענעראַל ווייַלער, וועלכער איז בעריהמט

3־טע סצענע.

חנה און פעסע.

פעסע.

(חאַפּט זיך אויף פון שלאָף) האַ ?... וואָס איז דאָרט ?... חנה ! חנה...

חנה.

(הערט אויף צו וויינען און נייט ווייטער) וואָס איז, מאַמע ?

פעסע.

(זיך אויפהויבענדיג) אַ קינד האָט דאָ געוויינט. חיים׳קע אָדער מלכה דאַכט זיך... ווייסט נישט ?..

חנה.

ניין, מאַמע. דאַכט זיך אַז ס׳האָט קיינער ניט געוויינט.

פעסע.

זיי זענען נעביך הונגעריג. מיינע אָרימע ווערם, וויינען זיי אין שלאָף. גאָטס רחמנות נעביך... דו האָסט אויך טרעהרען אין די אויגען . . . וואָס איז, ביסט אויך הונגעריג ?

חנה.

ניין, מאַמע. פון נישט שלאָפען, פערגיסען מיר זיך די אויגען מיט טרעהרען און זיי טהוען מיר וועה. די צווייטע נאַכט שלאָף איך שוין נישט.

פעסע.

(בעמערקט אַ טרעהר אויף דעם קלייד, וואָס ליעגט ביי חנה אויף דער שויס). דו האָסט געוויינט, חנה...

חנה.

ניין...

פעסע.

וואָס זאָגסט דו מיר, אַ מאַמע דערקענט באַלד... יאָ, יאָ, נישט די אויגען, נאָר דאָס האַרץ טהוט דיר נעביך וועה, מיין קינד. אַ מאַמע דערקענט גוט... אַ ביטער לעבענס דיינס !

חנה.

(וויינט שטיל) נו, וויין שוין נישט חנה, וויין נישט ! זינג דיר בעסער עפּיס צו, זאָלסט נישט אַנשלאָפען ווערען. זעה דאָס קלייד זאָל היינט פאַרטיג ווערען. (הייסער) מיין חנה ! מיין ליעב האַרציג קינד, מיין איינציגע טרייסט . . . ווען נישט דו וואָלט איך זיך חאָטש דאַרפען טרייגקען, אַזוי שלעכט איז אויף דער וועלט. . . (זי ווישט זיך די אויגען מיט דעם פאַרטוך) דער טויט איז גלייכער איידער אַזאַ לעבען !...

חנה.

(הערט אליין אויף צו וויינען און טרייסט די מוטער) וויין שוין נישט, מאַמע, גאָט וועט נישט פערלאָזען, ס׳וועט נאָך אַלץ גוט־זיין.

פעסע.

הלואי ! הלואי ! ס׳איז שוין גאָר נישט אַזוי אויסצוהאַלטען ! . . . (זי געהט צום וויעגעל און וויעגט זינגענדיג א... א.. א... זי ווערט באַלד אַנשלאָפען. דוד קומט אריין שטיל פון קיינעם נישט בעמערקט)

4־טע סצענע.

דיזעלבע און דוד.

דוד.

(נישט דרייסט) חנה !..

חנה.

וואָס ?

דוד.

איך האָב געהערט ווי חנה האָט געוויינט, הינטער דער טהיר האָב איך געהערט, חנה איז נישט בייז אויף מיר דערפאַר ?

געוואָרען דורך זיין בלוטיגע אַכְזָרִיוֹת אויף די אינזלען קובאַ און פיליפּינען. די בונטען געגען טראָן זענען פערבונדען אין שפּאַניען מיט זייער גאַנצער געשיכטע אין די לעצטע 70 יאָהר. אין יאָהר 1833 איז געשטאָרבען דער שפּאַנישער קעניג פערדינאַנד דער זיבעטער. ער האָט איבערגעלאָזען נור אַ טאָכטער. נאָך די שפּאַנישע געזעצען האָט די קרוין געדאַרפט איבערגעהן צו דעם קעניגס ברודער, דאָן קאַרלאָס. פאַר זיין טויט אָבער האָט פערדינאַנד אַרויסגעגעבען אַ געזעץ אָהן די בעשטעטיגונג פון פּאַרלאַמענט, אַז די קרוין קען אויך איבערגעהן אין די ווייבליכע ליניע, דאָס הייסט אַז זיין טאָכטער איזאַבעלאַ פון דער פיערטער ווייב (פון די ערשטע דריי ווייבער האָט ער גאָר קיין קינדער ניט געהאַט) זאָל יַרְשְ׳ענען נאָך איהם זיין טראָן. דאָן קאַרלאָס האָט זיך אָבער פון זיין רעכט ניט אָבגעזאָגט און ביי יעדער געלעגענהייט האָט ער און נאָכהער זיינע יורשים זיך געסטאַרעט מיט געוואַלד איבערצונעהמען די הערשאַפט פון שפּאַניען. דערהויפּט איז געווען גרויס די מלחמה מיט די קאַרליסטען אין יאָהר 1874. דאָן קאַרלאָס (איין פּלעמעניק פון דעם פריהער אָנגערופענעם) האָט געפונען פיעל אַנהענגער צווישען די בערגפעלקער און מיט אַ היל פון 30,000 מאַן האָט ער אָבגענומען אַ גרויסען טהייל פון שפּאַניען. ער האָט זיך געמאַכט אַ נייע הויפּטשטאָדט, ער איז שוין געווען בעשטעטיגט פון פּאַבסט. אָבער נאָך פיעל בלוטיגע מלחמות, ביי וועלכע עס איז פון ביידע זייטען אַרויסגעוויזען געוואָרען שרעקליכע אַכזריות, איז דער חיל פון דאָן קאַרלאָס צוטריבען געוואָרען. נאָר די קאַרליסטישע בעוועגונג איז ניט איינגעשטילט געוואָרען עַד הַיוֹם. ביי יעדער געלעגענהייט שטעהען ווידער אויף די קאַרליסטען. די קאַרליסטישע פּאַרטיי איז געגען די איצטיגע רעגירונג, וואָס זי האָט איינגעפיהרט אַ פּאַרלאַמענטאַרישע רעגירונג, זי איז געגען די גרעסערע פרייהייט, וואָס איז איינגעטרעטען אין לאַנד אין אמונה־זאַכען. די פּאַרטיי ווערט שטענדיג אויפגעוואַרעמט פון די גייסטליכע, וועלכע ווילען בְּשוּם אוֹפֶן ניט דערלאָזען, אַז אויך אַנדערע אמונות אויסער דער קאַטאָלישער זאָלען צוגעלאָזען ווערען אין שפּאַניען. פאַר די קאַרליסטישע פּאַרטיי זענען אויך די איינוואָהנער פון די בערגלענדער, וועלכע ווילען זיך ניט אָבזאָגען פון די בעזונדערע זְכוּיוֹת׳ן און פרייהייטען, וואָס זיי האָבען שטענדיג געהאַט. דער איצטיגער קאַרליסטישער בונט, ווי עס ווייזט אויס, וועט זיך איינגעשטילט ווערען, דאָן קאַרלאָס שטעהט איצט פון ווייטען און זאָגט אַליין, אַז ער האַלט די איצטיגע צייט ניט פאַר פּאַסענדיג אויפצוהויבען אַ בונט. די לעצטע דעפּעשען זענען מודיע, אַז דער בונט האַלט ביי׳ן סוֹף.

אין פראַנקרייך איז שוין דער פּאַרלאַמענט געעפענט. די ערשטע פערזאַמלונגען ווייזען אַז אויך איצט וועט קיין פייער ניט פעהלען צו פיהרען דורך די ויכוחים איין הייסע מלחמה געגען דעם איצטיגען מיניסטריום. עס איז אונצופריעדען ניט נור די קאָנסערוואַטיווע פּאַרטיי, נאָר די אונצופריעדענהייט איז אויך שטאַרק געשטיגען ביי די מיטעלמעסיגע רעפּובליקאַנער, וועלכע שרעקען זיך פאַר דעם וואַקסענדען איינפלוס פון דעם סאָציאַליסטען מיליעראַן, וועלכער געפינט פאַר מעגליך אויך איצט פערנעהמענדיג די שטעלע פון האַנדעלסמיניסטער, צו האַלטען סאָציאַליסטישע רעדען. מען איז אונצופריעדען מיט מיליעראַן, ווייל ער אונטערשטיצט אַלע פּראָיעקטען פון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי. כְּדֵי צו פערשטאַרקען די ראָליע פון די אַרבייטער האָט ער איינגעפיהרט אין די אַרבייטער־ראַיאָנען בעזונדערע אַרבייטסקאָמיטעטען, וואָס בעשטעהען העלפט אויף העלפט פון אַרבייטער און פאַבריקאַנטען און וועלכע האָבען אויף זיך דעם חוֹב זיך צופערנעהמען מיט סכסוכים, וואָס קומען פאָר צווישען אַרבייטער און פאַבריקאַנטען. ווייטער איז מען זעהר אונצופריעדען מיט דעם איצטיגען קריעגסמיניסטער גענעראַל אַנדרע, וועלכער סטאַרעט זיך צו דערשטיקען אין חיל מיט צו פיעל האַרטקייט יעדעס געפיהל, וואָס ער געפינט נור פאַר שעדליך פאַר די רעפּובליק. אַנדרע וויל אויך איצט פאָרלעגען דעם פּאַרלאַמענט אַ פּראָיעקט, צו פערקלענערען די צייט פון דינסט און זי צו בעשטימען נור אויף צוויי יאָהר — אַ פּראָיעקט, וואָס וועט געוויס אַרויסרופען געגען זיך אַ גרויסע בעוועגונג.

י. ל.

אונזערע ברידער אויף קאַווקאַז.

פון צבי כשדאי.

שיראַם — — —

די שטאָדט איז אַרומגערינגעלט מיט הויכע בערג, ביי וועלכע דער טייך „קורא" וואַשט זייערע פּאָדאַשוועס. אונזערע ברידער „קאַוור־

חנה.

(שטיל) ניין.

דוד.

(ווי צו זיך) חנה טהוט דאָס האַרץ וועה... איך פיהל וואָס דאָס איז האַרץ וועהטאָג. אין פאַבריק טרעפט זיך אָפט, איך צובלוטיג מיר די האַנד, אָדער איך בעקום אַזוי אין ערגעץ אַ שווערען קלאַפּ. איין מאָל האָט מיר אַ מאַשין דעם פוס צוגעקוועטשט. און איך האָב אַזש אַ פּאָר וואָכען געהינקט, נאָר דאָס אַלץ איז גאָר נישט צו פערגלייכען צו דעם שרעקליכען וועהטאָג פון האַרץ... וועלכע יְסוּרִים קענען גלייך זיין צו איהם ?

חנה.

דוד ליידעט אויך ? וואָס פעהלט אייך דען, וואָס ?.. איהר פערדינט דאָך, צו עסען פעהלט אייך נישט... וואָס דען ?

דוד.

איך בין דאָך אַ יתום (פּאָזע). מיין טאַטען געדענק איך נישט, און די מאַמע איז מיר געשטאָרבען אַז איך בין קוים פיער יאָהר אַלט געווען. אַכט יאָהר איז מיר געווען, ווען מען האָט מיר שוין געהייסען אַליין אויף ברויט פערדינען. קיינעם האָט מיין לעבען נישט געקימערט, מיין האַרץ נאָך ווענינגער... (זיי בלייבען אַ ווילע שטיל).

חנה.

(נישט דרייסט) אַז איהר וועט חתונה האָבען, וועט...

דוד.

שלאָגט איבער ענערגיש) ניין ! ניין ! ניין !.. נאָך וואָס ? נאָך ווען ?... חתונה האָבען ? (מיט פערדרוס) עה, חנה, וואָס רעדט איהר ?...

חנה.

איהר האָט דאָך אַליין געזאָגט אַז מאָרגען געהט איהר זעהען די כלה...

דוד.

דער שדכן רעדט מיך צו, אַ מענש — זאָגט ער — דאַרף האָבען איין אייגען ווינקעל, עמיץ וואָס זאָל אַ לעפעל וואַרעמעס אָבקאָכען... דער שדכן איז אפשר גערעכט, נאָר איך קען נישט אַזוי. איך קען נישט אַזוי, חנה !...

חנה.

(הייס) דוד !.. (זי וויל עפּיס זאָגען און בלייבט שטיל פערשעמט).

דוד.

זאָגט זשע, חנה, איך וואָלט טאַקע גערן וויסען וואָס איהר זאָגט דערצו ? איהר זענט דאָך אַזוי קלוג !.. אַי האָב איך ליעב אַלע נעכט, נאָך די אַרבייט דאָ ביי אייך צו זיצען און שמועסען. אַ גאַנצע נאַכט וואָלט איך אַזוי געזעסען פערגעסענדיג אַז פינף אַ זייגער אין דער פריה דאַרף מען אויפשטעהן אין פאַבריק אַריין. אין גאַנצען וועלט וואָלט איך פערגעסען ! (נאָך אַ קורצען שטיל שווייגען) און אַז איהר דערצעהלט אייערע שענע מַעֲשׂוֹת פון די שענע פרינצען, און די פערכּשופטע בַּת מַלְכָּה׳ס ווערט עפּיס דעם מענשען אויף דעם האַרץ אַזש !.. אַזש !.. (ער געפינט נישט קיין וואָרט) אַי, חנה ! דערנאָך קען מען גאָר נישט אַנשלאָפען ווערען און ס׳ווילט זיך גאָר נישט שלאָפען... ס׳ווילט זיך נישט אויפהערען טראַכטען פון דער שענער וועלט וואָס לעבט דאָרט, ווייט פון דער פאַבריק, ווייט פון דער שטאָדט, „הינטער דעם זיבעטען וואַלד, הינטער דעם זיבעטען באַרג"... אַי חנה ! דערצעהלט מיר די מעשה (ער בלייבט זיצען ענטציקט).

(ענדע קומט).

קאַזישע יודען, געפינען זיך דאָ ביז דריי הונדערט פאַמיליעס. מיט זייער לעבען און שפּראַך זענען זיי גלייך צו די גרוזינער און איזערעטיער, נאָר זיי היטען שטרענג די היילינע תּורה מיט אַלע איהרע געבאָטען, זיי גלויבען מיט'ן גאַנצען האַרצען אַז זיי זענען פון די עשׂרת השבטים, זיי האָבען אָבער ניט געזעהן דעם צווייטען בית־המקדש, חאָטש זיי האָבען פיעל מאָל געפּרופט זיך אומקעהרען קיין ארץ ישׂראל, נאָר זייערע פיינד האָבען ווי איין אייזערנע וואַנד אָבגעטהיילט צווישען זיי און זייער היילינען לאַנד. זיי דערצעהלען, דאָס די שטאָדט "שיראם" אָדער "סעראַם" האָבען זיי געבויט צום ערשטען ווי זיי זענען נור אַהער געקומען, און האָבען איהר אַ נאָמען געגעבען שיראם, ד. ה. שׂרה—אֵם (די מוטער שרה) פאַר איין עדות, דאָס זיי זענען די קינדער פון שרה. דער נאָמען, זאָגען זיי, איז נאָך אַ צייכען פון יענער צייט ווען זיי האָבען נאָך גערעדט אויף העברעאיש. די גריכישע געשיכטע דערצעהלט, דאָס, ווען אַלכּסנדר מוקדון האָט מלחמה געהאַלטען מיט די קאַווקאַזער פעלקער, זענען די יודען אויך געגאַנגען איהם אַקעגען. נאָך דעם ווי אַלכּסנדר האָט איינגענומען קאַווקאַז, זענען פיעל פעלקער צולאָפען קיין "קרים", און האָבען זיך דאָרט בעזעצט. אַ יודישעס מיידיל מיט דעם נאָמען נונאַ, (וואָס ווערט גערעכענט פאַר אַ היילינע ביי די קאַווקאַזער קריסטען), איז געקומען אַהער פערברייטען דעם קריסטליכען גלויבען צווישען די קאַווקאַזער פעלקער, וועלכע האָבען דעמאָלט אַלע געדינט צום פייער און פלעגען ברענגען קרבּנות זייערע קינדער, האָט זי געפונען אַ גרויסע יודישע געמיינדע אין דער גרוזינישער הויפּטשטאָדט אמצחעט *).

די יודען פון שיראַם, ווי כּמעט אַלע קאַווקאַזער יודען, וואָהנען אין דערפער, אפילו די, וואָס האָבען אייגענע מויערען אין די שטעדט, פערדינגען זיי, און אַליין וואָהנען זיי בעסער אין געצעלטען, וועלכע זיי שטעלען צונויף אויף די פעלדער און אויף די בערג. און אין געצעלט מאַכען זיי אַ בית־תּפלה, אויף צו דאַווענען.

די שענסטע ציהרונג איז ביי זיי אַ קינזשאַל בעפּוצט מיט זילבערנע געשניצטע פיגורען, אַ לעדערנער גאַרטעל בעדעקט מיט זילבערנע און גאָלדענע קנעפּ, מיט די גלאַנצעדיגע קינזשאַלען און בעפּוצטע גאַרטלען געהען זיי אין גאַס און אין שול. די פרוי שטעהט ביי זיי זעהר נידריג ווי ביי אַלע אַזיאַטישע פעלקער; די פרוי דאַרף אין שטוב אַלעס אַליין צוגרייטען, זי דאַרף פּוצען די קינזשאַלען מיט די גאַרטלען אַז זיי זאָלען גלאַנצען, און אפילו אויף די זאַטלען פון די פערד דאַרף זי אויך אַכטונג געבען זיי זאָלען זיין ריין און ציכטיג. ווי אַלע אַזיאַטישע פעלקער מאַכען זיי חתונה זייערע טעכטער גאָר יונג, צו צוועלף, דרייצעהן יאָהר, דער חתן בעצאָהלט פאַר די כּלה איהר פאָטער גוטע געלד, נאָר דער פאָטער נעמט דאָס ניט זיך, דאָס געלד געהערט צו דער כּלה אַז טאָמער וויל ער זי גט'ען זאָל זי ניט בלייבען אָהן מיטלען צום לעבען.

משונה'דיג זענען זייערע מנהגים אויף אַ חתונה: די עלטערן מיט זייערע קרובים קומען צונויף צום חתן, דאָרטען טאַנצט מען און שפּרינגט, מען שפּילט אויף פייפעליך און מע פּויקט מיט שטעקענס און קופּערנע טעפּ. די כּלי זמר זענען נור ווייבער, און די מאַנסבילען האַלטען אין איין טאַנצען און שפּרינגען, מען מאַכט ווילדע מימישע בעוועגונגען, מע דרעהט זיך ווי אַראָד יעדער מיט'ן קאָפּ איינגעקלעמט צווישען די פיס צום מעהרסטען טאַנצט מען דעם געוויסען טאַנץ "לעזגינקאַ". דער חתן זיצט די גאַנצע צייט אַליין אין זיין צימער און בעדינט די געסט, איז זיי מכבּד מיט וויין און פרוכטען. פאַר איהם ליגט אַ קינזשאַל מיט אַ גאַרטעל, אַ רעוואָלווער, אַ זאָטעל מיט אַ צוים און אַ בייטש און אַ גרויסער טאָרט (אויף זייער שפּראַך: "צעראַרקאַ" געמאַכט פון קוקורוז) מיט פיעל וועקסענע ליכטליך איינגעשטעקט און אַ געבראָטענע הוהן. דערצו ריהרט זיך קיינער ניט צו ביז צו דער חופּה. דאַן זעצט זיך ביי דעם חתן'ס רעכטער האַנד אַ יונגע פריילין און זי מוז נאָכטהון אַלץ וואָס ער טהוט, אפילו שאָקלען און בייגען זיך ווי ער. קיינער ווייס ביי זיי ניט פון וואַנען דער מנהג נעמט זיך, נאָר זיי זאָגען אַז אַזוי האָבען זיך געפיהרט פון די פריהעסטע צייטען. — נאָך דער חופּה נעמט איינער פון חתן'ס פריינד די כּלה, און פיהרט זי אָב אין אַ טאַטשקע צום חתן אַהיים, און דאַמאָלס הויבט מען זיך. ערשט אָן נאָך אַמאָל צו פרעהען און לוסטיג זיין. דאָס ערשטע יאָהר נאָך דער חתונה בעווייזט זיך ניט די יונגע פאַר קיין פרעמדען מאַנסביל, דאָס צווייטע יאָהר מעג זי שוין געהען אין גאַס, נאַר מיט אַ שלייער אויפ'ן פּנים.

אַלע פאַרנאַכט געהן די ווייבער מיט די מיידליך, אָנגעלאָדען מיט ליימענע גרויסע קריג אויף די פּלייצעס צום ברונען, און דאָרטען דערצעהלט איינע דער צווייטער נייעסען... און שדוכים שליסען זיך אויך אָפטמאָלס דאָרטען. דאָס ערשטע מאָל אַז איך האָב דאָס דערזעהען ווי די מיידליך געהען מיט די קריג אויף די פּלייצעס און אין דער זייט טרייבט אַ גרוזינער קעמלען אויך צום ברונען, איז פאַר מיר ווי אַ לעבעדיגע אויפגעשטאַנען אונזער מוטער רבקה ווי זי ב געגענט זיך מיט אליעזר'ן, דעם קנעכט פון אברהם'ן.

איינמאָל בין איך געזעסען ביי מיר אין צימער און געקוקט ווי די מיידליך געהען צום ברונען, פּלוצלינג האָב איך דערהערט אַ ליאַרעם מיט אַ גרויס געוויין, אַ דערשראָקענער בין איך אַרויסגעלאָפען פון שטוב, נאָר ווי פערוואונדערט בין איך געוואָרען דערזעהענדיג אַזאַ בילד פאַר מיינע אויגען: אַ ראָד פון ווייבער מיט מיידליך זיצען אין מיטען הויף, אין מיטען צירקעל שטעהט אַ יודענע און רייסט פון זיך די האָר, אויפ'ן דאַך שטעהען עטליכע מאַנסבלען און העלפען איהר אונטער וויינען און קלאָגען, די יודענע מאַכט אַלץ ווילדע תּנועות, פּאַטשט זיך אין די באַקען און בייסט די פינגער ווי אַ ווילדע חיה. איך האָב געפרעגט מיין בעל־הבית'טע וועלכע האָט אַביסיל פערשטאַנען רוסיש: וואָס איז דאָס פאַר אַ קלאָג? — האָט זי מיר געענטפערט: "אַזוי איז דער מנהג ביי אונז, אַז מע קומט זיך אָפּט צונויף און מע בעקלאָגט די געשטאָרבענע קרובים, און די יודענע בעוויינט איהר מאַן, וועלכער איז געשטאָרבען צוריק מיט 8 יאָהר". נאָך דעם, אַז די אַלמנה האָט זיך פערמאַטערט, איז אויפגעשטאַנען אַ אַנדערע און האָט אָנגעהויבען צו וויינען און שלאָגען זיך ווי די פריהערדיגע. עטליכע מיידליך האָבען זי געהאַלטען פאַר די הענד און ניט דערלאָזט זי שטאַרק צוואונדען זיך. — "אָט די יודענע — האָט מיר געזאָגט מיין בעל־הבית'טע — בעוויינט איהרען אַ פעטער, וועלכער איז געשטאָרבען צוריק מיט 11 יאָהר". . . זייערע מתים בעוויינען זיי אַ גאַנץ יאָהר, נאַר נאָך שלשים קלויבט זיך צונויף די גאַנצע משפּחה אין דעם געשטאָרבענעמס הויז, און מען הויבט אָן צו וויינען און קלאָגען, מע קלאַפּט מיט די קולאַקעס אין האַרצען, מע רייסט זיך די האָר פון קאָפּ א. ז. וו. אָבער אויך די וואָס פאַלען אין אַ מלחמה אַדער אין אַ געשלעג (און דאָס טרעפט זיך גאַנץ אָפט ווענען די קריעג צווישען איין דאָרף מיט דעם אַנדערען) מאַכט מען קיין קלאָג ניט, מע הויבט זיי אויף פון דער ערד, און שטילערהייט טראָגט מען זיי אַוועק אויפ'ן בית־עולם.

אין דער צייט וואָס איך האָב דאָ פערבראַכט האָב איך זיך אָנגעזעהען אַ סך פערשידענע מנהגים זייערע, עס איז אינטערעסאַנט צו זעהען ווי זיי הויבען אָן צו רעדען, אין אָנפאַנג געהט ביי זיי דער שמועס שטיל, קאַלט און געלאַסען, און באַלד הויבט זיך אויף אַ ווילדער געשריי, וואָס לאָזט זיך אויס ניט זעלטען מיט אַ געשלעג. זיי האָבען אָבער אויך אַ סך שענע מנהגים, זיי וועלען למשל ניט טרינקען קיין וואַסער אָדער איין אַנדער משקה, ביז מע וועט פריהער ניט מכבּד זיין דעם עלטעסטען אָדער דעם אורח; קיין מענש, אפילו איין עלטערער, וועט זיך ניט זעצען אויף דעם פּלאַץ פון אורח, כּל זמן ער איז צווישען זיי, און אַז מע קומט איין עולם מיט אַ אורח, זעצט זיך קיינער ניט ביז דער אורח זעצט זיך. אַז מען דערזעהט איין אורח פון דערווייטענס שטעלע זיך אַלע אויף מיט גרויס כּבוד. די ווירטען מוז וואַשען דעם אורח די פיס, ווען ער קומט פון וועג און אַלע ערב שבּת און יום טוב. אַלע נעמען דעם אורח'ס האַנד און לעגען צו צום שטערען, צו די ברעמען, און קושען זי, און דערנאָך הויבט מען אויף די אויגען מיט די הענד צום הימעל און מע בענשט איהם. מיט אונזערען אַ אורח (פון אשכּנזים) רעדען זיי אויף לשון־קודש, נאַר זיי קענען ניט אונטערשיידען אין לשון קודש צווישען זכר און נקבה, עבר און עתיד און איבער דעם איז זיי

*) אַמאָל האָט די שטאָדט געהייסען „משך" (הרכּבי: „היהודים ושפת הסלוים„) יעצט איז זי אַ קליין שטעדטיל 22 וויאָרסט פון טיפליס.—

זעהר שווער צו פֿערשטעהען. די ווייבער זייערע רופֿען זיי ניט ביי די נעמען, נאר: „יענעמס טאָכטער" למשל: דוכטאר לאַלאַ, דוכטאר ישעיה, דוכטאר לומיאל א. ז. וו. „דוכטאר" איז אויף זייער שפראַך אַ טאָכטער. די יודען פֿעראייניגען שטענדיג צום סוף נאָמען דאָס וואָרט: „שווילי"— ד. ה. אַ זוהן. און אַזוי פֿיה־ען זיך די גרוזינער קריסטען אויך. און די יודען וועלכע וואָהנען צווישען די מאַחמעדאַנער ניטצען דאָס וואָרט: „אגלו", אויך – אַ זוהן, ווייל זיי יחוס'ען זיך שטענדיג נאָך זייערע פֿאָטערס, וו למשל: יצחק־זאָהן, יעקב־זאָהן וכו'.

זיי געזונד מיין פֿריינד און ערוואַרט פֿאָלגענדע בריעף...

יוּדִישֶׁע שְׁטֶעדְט אוּן שְׁטֶעדְטלִיךְ.

יודען האָט מען פֿיינט, מען יאָגט זיי, מען פּלאָגט זיי. יודען דאַרף מען גאָר ניט געבען און מיט גאָר ניט העלפען, אָבער נעהמען ביי יודען מעג מען יאָ, און ווער שמועסט נאָך יודיש געלד — דאָס האָבען די שונאי־ישראל זעהר ליעב, אפילו יודיש ברויט עסען האָבען זיי אויך ליעב.

פֿון אַ מערקווירדיגען לעהרער, אַ שונא־ישראל וואָס עסט יודיש ברויט, דערצעהלען די אדעסער ציימונגען.

אין אָדעסע געפֿינט זיך אַ שולע, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען פֿון יודיש געלד און טראָגט אַ יודישען נאָמען פֿון דעם געלדגעבער הערין אָ פּ ר ו ת י. ניט לאַנג האָט ה. אפרותי ווידער געשענקט אויף צו פֿער־גרעסערען די שולע 30 טויזענד רובל. דאָס מעהר שילער אין דער שולע זענען יודישע, גאַנצע 64 פּראָצענט פֿון דער גאַנצער צאָהל שילער.

און אָט אין אַזאַ שולע געפֿינט זיך אַ לעהרער, וועלכער לערענט מיט די יודישע שילער אין אַזאַ שפּראַכע:

— נו זשידי! - רופֿט ער אויס זיינע יודישע שילער.

— עי, מאָשקע, יאנקעל, חיים! - רופֿט ווידער דער זעלטענער לעהרער די 64 פּראָצענט יודישע שילער, און די איבריגע 36 פּראָצענט שילער אין דער יודישער שולע לאַכען פֿון די מאשקעס און יאַנקעלס.

דער טייערער לעהרער וויזט ארויס זיין שנאה צו די יודישע שילער ניט נור מיט לאַכען און שפּעטען, נאר אויך מיט שלאָגען. די נאטשאל־סטווע האָט פֿון דעם טייערען פּעפּאגאָס אויפֿפֿיהרונג ניט געוואוסט, און די יודישע שילער האָבען פֿאַר מורא צו דעם שונא־ישראל, „ניט אויסגע־זאָגט פֿון חדר", און אַזוי האָט אַ צייט דער המן געוועלטיגט און רייטענ־דיג געפֿאָהרען איבער יודישע קינדער און אין זיי זיך נוקם געוועזען, חאָטש ער עסט עד היום יודיש ברויט און נעמט יודיש געלד.

אין ק אָ נ ס ק (ראדאָמ. גוב.) אויף אַ פֿערזאַמלונג, ווענען וועל־כער מיר וועלען באַלד דערצעהלען, האָבען די דאָרטיגע פּאליאקען אויך געזאָגט צו די יודען:

— קיין געשעפֿטען ווילען מיר מיט אייך יודען ניט האָבען נאר אייער געלד בעטען מיר אייך איהר זאָלט אונז געבען.

אָט איז די געשיכטע, וועלכע מיר גיבען דא איבער פֿון אַ זיכערע קוועלע. די רעגירונג האָט פֿאַר קאנסקער איינוואָהנער ניט לאַנג בע־שטעטיגט אַ באַנק, וואָס זאָל מיט ביליגען קרעדיט פֿאַר די סוחרים שטיטצען דעם האַנדעל אָהן אונטערשיעד פֿון רעליגיאָן. אַזוינע חברות האָט דער פֿינאַנץ־מיניסטער אויך אין אַנדערע שטעדט בעשטעטיגט, ווי ראדאָם, גראדנא א. ז. וו. וואו די צאָהל פֿון די יודישע איינוואָהנער איז גרויס.

אין קאָנסק צעהלען זיך יודישע איינוואָהנער 75 פּראָצענט, דערום לויט די תקנות פֿון דער בעשטעטיגטער חברה, אַז אַלע איינוואָהנער מעגען גלייך אנטהייל נעהמען אין דער באַנק, האָט מען אויך געמוזט איינלאַדען יודען אויף די פֿערזאַמלונג אויסצוקלויבען דירעקטאָרען און די הויפּטמיטגלידער וועלכע דאַ־פֿען פֿיה־ען די באַנק. די פֿערזאַמלונג איז אָבער בעשטאַנען כמעט נור פֿון פּאליאקען, ווייל יודען האָט מען איינ־געלאַדען נור עטליכע פֿון יוצא וועגען קעגען די תקנות.

דער דערווייל אויסגעקליבענער פּרעזידענט, דער דירעקטאָר פֿון סטאַמפּאַרקאָווער אייזען־פֿאַבריק, האָט אַפּילו פֿאַר די וויבאָרעס מודיע געוועזען, אַז די חברה איז בעשטימט געוואָרען צו העלפֿען די קריסט־ליכע און יודישע איינוואָהנער גלייך, און האָט פֿאָרגעלעגט אַז מען זאָל אין „סאוועט" אויסקלויבען צוויי יודען, נאר נאָך די וויבאָרעס האָט זיך ארויסגעוויזען אַז מען האָט ניט אויסגעקליבען קיין א י י נ צ י ג ע ן י ו ד ע ן.

איינער אַ קריסט ה' פּלוזשאַנסקי, וועלכען מען האָט אויסגעקלי־בען, האָט געפֿונען אַז מען האָט מיט אונרעכט בעליידיגט די יודען און האָט פֿאָרגעלעגט די אויסקלויבער אַז זיין פּלאַץ וויל ער אַוועקגעבען אַ יודען.

נאר די אויסקלויבער האָבען זיך ענטזאָגט אריינצולאָזען אין דער דער חברה איין איינציגען יודען.

אויף מאָרגען זענען דיזעלבע שונאי ישראל, וואָס האָבען ערשט נעכטען ניט געוואָלט אריינגעהמען קיין איינציגען יודען אין דער חברה, ארומגעגאַנגען צווישען די יודישע סוחרים, זיי זאָלען געבען צו 50 רובל אויף גרינדען דעם פֿאָנד פֿון דער באַנק, ווארום לויט די תקנות קען די באַנק זיך ניט עפֿענען אָהן אַ געוויסען פֿאָנד.

דער מיין, אַז מען זאָל ניט אויסקלויבען קיין איינציגען יודען, איז אַ גאַנץ פּראָסטער: ווען אין דער באַנק וועלען ניט זיין קיין יודען, וועט מען קענען אונטערהאַלטען מעהר דעם פּוילישען האַנדעל און דריקען דעם יודישען האַנדעל, און טאַקע מיט יודיש געלד וואָס מען וויל איצט צוזאַמענגעהמען.

צום בעדויערען געפֿינען זיך אין קאָנסק מה־יפֿית־יודליך, וואָס האָבען נאָך ליעב צו טאַנצען און זינגען „מה יפית" פֿאַר דעם פּריץ, ווי צוריק מיט הונדערטער יאָהרען, און זענען גרייט צו געבען געלד אויף די באַנק אום צו דריקען דעם יודישען האַנדעל.

אום צו דריקען דעם יודישען האַנדעל, האָבען די פּוילישע אַנ־טיסעמיטען שוין זייט עטליכע יאָהר פֿאָרגענומען פֿערשיעדענע מיטעל זיי טהון אַלעס אַז מען זאָל נור קויפֿען ביי פּוילישע סוחרים, עס גע־פֿינט זיך אַפּילו אַ פּוילישע אַנטיסעמיטישע ציימונג (ראָלאַ), וועלכע דריקט ניט קיין יודישע מודעות כדי עס זאָל ניט אַריינפֿאַלען אַ פּוילישע קאָפּיקע צו אַ יודישען סוחר.

דאָס מעהר אָבער פֿין די פּוילען ווילען ניט פֿאָלגען זייערע ברי־דער די אַנטיסעמיטען און קויפֿען פֿאָרט ליעבער ביי יודישע סוחרים, ווייל מען האָט זיך איבערגעציינגט, אַז דער יודישער סוחר קען לאָזען ביליגער און געבען ניט קיין ערגערע סחורה ווי אַנדערע וואָס נעהמען טייערער. דער יודישער סוחר קען ביליג פֿערקויפֿען דערפֿאַר, ווייל ער לעבט אָרימער, זיינע לעבענסמיטעל זענען ווינציגער ווי ביי אַנדערע, די הוצאות פֿון זיין געשעפֿט זענען אויך ווייניגער, דערום קען ער זיך בע־גניגען מיט אַ קליינעם פֿערדיענסט.

איינער אַ פּוילישער סוחר האָט געפֿונען אַ ניי מיטעל ווי צו קאָנ־קורירען מיט יודישע סוחרים, ער דריקט אַ מודעה אין אַ וואַרשויער פּוילישע ציימונג בזה הלשון:

„ז י י נ ע ר ל י ך פֿערקויף איך אַזוי ב י ל י ג ו ו י ב י י י ו ד ע ן" א. ז. וו.

די קורצע מודעה פֿון אַ פּוילישען סוחר בעווייזט, אַז די פּוילישע קויפֿער זענען צופֿרידען מיט די יודישע סוחרים, און נור די אנטיסעמיטען מאַכען אָהן אומזיסטע שנאה צווישען צוויי פֿעלקער, וועלכע לעבען שוין צוזאַמען אַ סך הונדערטער יאָהרען.

אֱמֶת.

מען שרייבט אונז.

לאדז. דורך די היגע ציוניסטען איז ביי אונז געגרינדעט געוואָרען אַ חברה, וועלכע האָט זיך געשטעלט דעם צוועק אויסצובילדען יודישע קראַנק־פֿלעגערינ'ס.

5 יודישע יונגע פֿרויען אַרבייטען אַ גאַנצען טאָג, און ווען מע דאַרף אויך ביי נאַכט, אין פּאָזנאַנסקי'ס יודישען שפּיטאַל, אום גרינדליך צו ערלער־נען ווי צו בעהאַנדלען קראַנקע. צו דעם צוועק האָט מען איבער זיי גע־שטעלט אַ געניטע קראנק־פֿלעגערין, וועלכע לערנט זיי אין דעם פֿאַך.

אין משך פֿון אַ יאָהר, בעת דעם לערנען זיך, קריגען די קראַנק־פֿלע־גערינס: טיש, וואָהנונג און שפּיטאַלס־קליידונג, אויף דער רעכנונג פֿון דער געגרינדעטער חברה.

ווען דאָס יאָהר וועט זיך ענדיגען, וועלען זיי נאָכ'ן פערלאַנג פון פובליקום, אָנהויבען פאַר אַ געוויסע בעלאָהנונג צו בעזוכען קראַנקע.

שוין באַלד אַ יאָהר, דאָס זיי אַרבייטען אונטער דער אויפזיכט פון זייער געניטער לעהרערין און דעם ד"ר רונדאַ, וועלכער ששאַלעוועט ניט קיין צייט און קיין מיה, אום אוועקשטעלען די זאַך וואָס בעסער.

אונטער דער צייט, האָבען מיר געהאַט די געלעגענהייט צו איבער־ציינען זיך, דאָס יודישע פרויען זיינען פעהיג און טיכטיג צו אַזאַ עדעלער און פיינער אַרבייט. קוקענדיג מיט וואָס פאַר אַ ליעבע זיי געהען אַרום די קראַנקע, האָבען מיר פערשטאַנען, וואָס פאַר אַ טובה עס וואָלט געווען פאַר אַלע קראַנקע, ווען זיי וואָלטען זיך שטענדיג קענען בענוצען מיט דער בע־האַנדלונג פון אַ זעלכע קראַנק־פלעגערינ'ס.

ליידער איז אָבער די זאַך ניט אויף אַ גאַנץ פעסטען גרונד אוועק־געשטעלט געוואָרען: ד. ה. מ'האָט ניט בעזאָרגט די אינסטיטוציאָן מיט אַ גרונד־קאַפּיטאַל, וועלכער זאָל געבען די מעגליכקייט אויסצובילדען יעדעס יאָהר נייע קראַנק־פלעגערינ'ס, אום צווייענדיגע נוצען צו ברייגנען: 1) צו שאַפען אַ נייעם אַרבייטס־פעלד פאַר יונגע יודישע אינטעליגענטע מיידליך און אלמנות. 2) ערלייכטערן די יסורים פון דעם קראַנקען, דורך אַ גוטע און געשיקטע בעהאַנדלונג; דערצו נאָך פערגרינגערען די געזונדע, וועלכע דרעהען זיך אַרום דעם קראַנקען, און אָפט, ווען עס איז איין אַנ־שטעקענדע קראַנקהייט, צוטראָגען זיי זי אויף פיעלע אַנדערע.

עס וואָלט שוין צייט געווען, דאָס עמיצער פון אונזערע גבירים, וועלכע ווילען זיך שטעלען אַ אייביגען נאָמען דורך זייערע צדקה־זאַכען, זאָלען זיך אומזעהן אויף אונזער וויכטיגע און נוציגע אינסטיטוציאָן און בע־זאָרגען זי מיט אַ געהעריגען קאַפּיטאַל, אַז זי זאָל קענען עקזיסטירען אויף דור־דורות, אַזוי ווי עס האָבען געטהון וואָלטהעטיגע מענשען אין בערלין, וויען און פראַנקפורט אַ מיין.

ז. ווענדראָווסקי.

קאָוועל. (וואָהל. גוב.) — צווישען די אַלע נוטע אַנשטאַלטען, וועלכע געפינען זיך ביי אונז פון לאַנג, ווי צ. ב. ש. חברה „משכיל אל דל", וועלכע בילדעט אָרימע יונגליך אין איהר שולע, וואָס זי האָט געגרינדעט פאַר 5 יאָהר צוריק, ח' „בקור חולים" וועלכע היילט אָרימע קראַנקע אומ־זיסט; „תלמוד תורה", „מלבושי־ערומים", „גמילות־חסדים" און נאָך אַנדערע — צייכענט זיך זעהר פיין אויס די נייע אַנשטאַלט, דאָס איז אַ אָרימע־שולע פאַר אָרימע מיידליך, וועלכע איז געגרינדעט געוואָרען פאַר אַ יאָהרען דורך דעם פעראיין בנות־ציון. אין דער שולע ווערען געלערענט: העברע־איש, רוסיש, רעכנען, שרייבען, און האַנד־אַרבייט.

דעם 28־סטען סעפּטעמבער האָט דער פעראיין געפייערט דאָס ערשטע יאָהר פון זיין לעבען און דאָס ערשטע יאָהר פון דער שולע.

עס זענען איינגעלאַדען געוואָרען פיעל געסט אויסער די אַלע מיט־גליעדער פון פעראיין; די שילערינען האָבען פאָרגעלייענט שירים פון די בע־וואוסטעסטע דיכטער אין העברעאיש, רוסיש און אין זשאַרגאָן, פיעל שירים זענען אַ בערגעלייענט געוואָרען עטליכע מאָל אויף פערלאַנג פון דעם פוב־ליק. די שילערינען, וועלכע האָבען זיך אויסגעצייכענט אין זייער דעקלאַ־מירען, האָבען בעקומען פרעזענטען פון דעם עולם.

אין דער שולע לערנען זיך 50 אָרימע־קינדער, וועלכע זענען איינ־געטהיילט אין 2 גרופּען; אין דער גרעסערער גרופּע לערנען 28 מיידליך, און אין דער קלענערער 22.

די לעהרערינס לערנען אומזיסט און זיי האָבען אַלע טריי געדינט דער שולע. די שילערינען האָבען געמאַכט גרויסע פאָרטשריטען, פאַר זייער פלייסיגקייט האָבען פיעל בעקומען מתנות.

די הכנסה פון דער שולע איז בעשטאַנען פון חדש־געלד פון די מיטגליעדער 165,20 רובל; פון פערשידענע נדבות 116,43; הכנסה פון אַ ספּעקטאַקעל 80,57; געגעבען־געלד פאַר אַרבייט וואָס די שילערינען האָבען געגעהט פאַר די חברה „מלבישי־ערומים" 5 רובל. בס"ה: 365,20 רובל.

הוצאה: דירה־געלד פאַר 12 חדשים 90 רובל; מעבל 33,01; לעהר־ביכער 6,77; אַ לעהרער אויף שרייבען 14 ר'; שטאָף צו האַנדאַר־בייט 57,90; פערשידענע הוצאות 16,92 בס"ה 217,99! אויף דעם קומענ־דיגען יאָהר איז איבערגעבליבען אין דער קאַסע 149,21 און צוזאַמען מיט דער סומע 70 רובל וואָס איז געלייזט געוואָרען פאַר האַנד־אַרבייט בלייבט 219,21 רובל.

ה. געללער.

סאַראָקי. (בעסאַראַב. גוב.): אונזער שטאָדט רעשט זיך היינטיגען טאָג, דאָ און דאָרט שטעהען גרופּעס מענשען, מע רעדט, מע טענה'ט, מע־אַמפּערט זיך, יעדענס געזיכט דריקט אויס אונצופרידענהייט — דער רב פאָהרט היינט אַרויס פון סאָראָקי קיין קישענעוו. ער פאָהרט אַרויס אויף שטענדיג, ווייל ער האָט דאָ ניט פון וואָנען צו לעבען, מען צאָהלט איהם ניט קיין שכירות. דאָס איז דערזעלבער רב ה. מ. פרענקעל, וועלכען מען האָט צוריק מיט אַ יאָהר י'2 מיט אַזאַ כבוד אַראָבגעבראַכט פון סמילאַ. וואָס האָט איהם בשום אופן ניט געוואָלט אוועקלאָזען. מען האָט איהם בע־שטימט אַ געהאַלט פון 18 רו"כ אַ וואָך פון קאָראָבקע. חאָטש סאָראָקי האָט דאָן געהאַט זעהר אַ פיינעם רב, דעם בערלאַדער ז"ל, וואָס איז געווע אַ גרויסער למדן און אַ חכם אין מילי דעלמא. נאָר דערפאַר וואָס ער איז ניט געווען קיין הייסער חסיד — ער איז זעלטען געפאָהרען צום רבי'ן, — האָבען די טאַלנער חסידים פון איהם ניט געהאַלטען און האָבען אַראָבגע־בראַכט דעם סמילער. אַוודאי איז דאַמאַלס געווען מחלוקת — מען האָט דאָך געמוזט שפּאַלטען אויף צווייען די שכירות, וואָס די טאַקסע האָט בע־שטימט פאַר איין רב — צו טהיילען פאַר צוויי רבנים. נאָר קיין סך האָט עס ניט געדויערט. אין עטליכע יאָהר אַרום איז דער בערלאַדער נפטר געוואָרען — און דער סמילער איז געבליבען איין רב אין שטאָדט. אַלע זענען מיט איהם צופרידען געבליבען, אפילו דער צד שכנגדו אויך. און אַזוי איז עס געוואָרען שלום ושלוה אין שטאָדט. דער רב האָט זיך גענומען זיין וואָכען געלד פון דער טאַקסע און האָט זיך געלעבט רוהיג, חתונה גע־מאַכט קינדער שטיל און פיין. אַזוי האָט זיך עס געפיהרט ביז וואַנען די רע־גירונג האָט אָבגעזאָגט צו געבען שכירות די דוחאָווגע רבנ'ים פון דער טאַקסע. אָט דאָ האָבען זיך אָנגעהויבען טרויריגע צייטען פאַר אונזער רב — ער האָט אָנגעהויבען צו ליידען דחקות. אייגענטליך וואָלט אַזאַ שטאָדט ווי סאָראָקי געקאָנט אויסהאַלטען אַ רב — נאָר איבער דעם וואָס עס איז קיין אחדות נישטאָ קען מען גאָר נישט מאַכען. די ערשטע צייט האָט מען איהם געוואָלט אוועקגעבען די הויוען — אַז נור ער — ווייטער זאָל קיינער ניט פערקייפען קיין הויוען, — האָבען זיך אָבער געפונען אַזעלכע וואָס האָבען ניט דערלאָזט. דערנאָך האָט מען בעשטימט מען זאָל צאָהלען מעהר אַ קאָפּעקע פון איין עוף שחיטה געלד, און פון די קאָפּיקעס זאָל האָבען דער רב אויף צו לעבען. אויך דאָס האָט גאָר אַ קליינע צייט געדויערט. און אַזוי איז עס שוין שענע עטליכע יאָהר אַז דער רב זיצט נעביך אָהן שכירות און לעבט אין דחקות. יעצט האָט איהם קישענעוו צוגענומען פאַר אַ ראש ישיבה מיט 600 רו"כ שכירות אַ יאָהר.

און אַזוי איז אונזער סאָראָקי וואָס פלעגט זיך אַמאָל ריהמען, אַז זי האַלט אויס גרויסע רבנים (דער „ערבי נחל" איז אויך דאָ געווען רב) און וואָס צוריק מיט 20 יאָהר איז איהר ווענינ געווען איין רב, בעשליסט זיך איצט צו בלייבען גאָר אָהן אַ רב.

חיים ליב ביעלינסקי.

די יודיש'ע וועלט.

עסטרייך. *** פאַר די יודישע אַרבייטער אין ארץ־ישראל איז געמאַכט געוואָרען אַ גוטע התחלה, וועלכע וועט געוויס ערפרייען יעדען אמת'ען פריינד פון ציון און פון יודישען פאָלק. דער וויענער אקציאָנסקאָמיטעט ברייננט אין דער דייטשער „וועלט" אַ מודעה, דאָס עס ווערט געפּלאַנט גרינדען אין ארץ ישראל אינדוסטריעלע אונטער־נעהמונגען. עס זאָלען דאָרט אויסגעאַרבעט ווערען טהיילס אַזעלכע אַר־טיקלען וועלכע זענען נייטהיג אין לאַנד אַליין, טהיילס אַזעלכע, צו וועלכע עס געפינט זיך אין לאַנד די רויהע מאַטעריאַלען, זאָלען אויס־געאַרבעט ווערען צום אַרויספיהרען אין אויסלאַנד. די פאַבריקאַציאָנען וועלען זיין פאָלגענדע: לעדער, שפּינערייען, קליידער, וואַשזייף, פּאַפּיער, צינדהעלצער, צעמענט, מאַשינען, וועבער און כעמישע פאַברי־קען און קאָרבפלעכטערייען.

אונטערנעהמער וועלכע פערפּפליכטען זיך אין די פאַבריקען צו בעשעפטיגען די אַרבייטער פון פאַלעסטינא און זענען זיך מתחייב נע־גען גאַראַנטיע, די פועלים גוט צו בעצאָהלען און מיט יושר צו בעהאַנ־דלען וועלען בעקומען אַ קרעדיט און אויך סובווענציעס אין מזומן געלד. אויסקונפט דעריבער גיט:

Das Secretariat des Congress-Bureaus,
Wien IX, Türkenstrasse 9.

*** אין דערזעלבער נומר „וועלט" זענען אויך אָבגעדרוקט צושטימונגען צו דער געפּלאַנטער „חברה צו דורכפאָרשען ארץ־ישראל" און פיעלע חעמיקער און פאַכלייט מעלדען אָן זייער איינטריט אין דער חברה, וועלכע זיי בעגריסען מיט פרייד און זענען מבטיח פאַר איהר צו אַרבייטען מיט אַלע כחות.

*** דער 2־טער משפט פון הילזנער האָט אין דער פאָריגער וואָך נישט פיעל אַרויסגעבראַכט צו איין אויפקלערונג, ווער איז געווען דער רוצח פון דיביידע מיידליך. עס זענען ווידער אויסגעפרעגט געוואָרען פיעל עדות פון וועלכע עס האָבען מאַנכע הילזנער געזעהען אין וואַלד, מאַנכע האָבען איהם גאָר געזעהען אין איגלוי וואו ער האָט בעקומען נדבות און די נדבות זענען פערשריבען אין דעם ביך געגזוי אין דעם טאָג אין וועלכען מען מיינט אַז דער מאָרד פון דער מיידיל קלימאַ איז געשעהען. — אינטערע־סאַנט זענען די אויסזאָגען פון הילזנער'ס שכנים אין תפיסה וועלכע האָבען דערצעהלט, ווי הילזנער איז געפּלאַגט און געשראָקען געוואָרען ביז ער האָט מודה געווען אַז ער און נאָך 2 יודען האָבען די הרוצאַ געהרג'עט. גאַנצע טעג האָט מען איהם אַלץ גערייצט מיט דעם הענגען און איהם צוגערעדט ער

זאָל זיך מודה זיין וועט ער בלייבען לעבען. איינער האָט איהם אפילו געשלאָגען, כדי ער זאָל אויסזאָגען ווער זיינע שותפים זענען געוועז ביי דער רציחה, און זאָל אָנרופען דעם נאָמען פון א „פוילישען יודען" וועלכער האָט זיך אין דעם מאָרד בעטהייליגט.— דער פראָצעס אין פ י ז ע ק האָט וועניגסטענס דעם נוצען געבראכט, וואָס מען רעדט ביי איהם כמעט גאָר נישט מעהר פון ר י ט ו א ל מ אָ ר ד, פון וועלכען מען האָט ביים ערשטען משפט פון הילזנער אין קוטענבערג אזוי פיעל גערעדט. נאך די ערקלערונג פון די א־ניווערזיטעטס-פראָפעסאָרען אלס פאכמענער רעדט מען נישט מעהר פון פערשווינדען פון בלוט, פון א שוחטים חלף און פון עטליכע קהל'ס שלוחים - נאָר מען זוכט דעם איינציגען מערדער וועלכער האָט אזא נידריגע בהמה'ישע רציחה בעוויזען; אין די מיידליך געהרג'עט. נאָר דעם רוצח האָט מען נאָך נישט געפונען. דער פערטייריגער ד"ר אוירעדניצעק האָט אויך אויפמערקזאם געמאכט דעם געריכטסהאָף, אז געגען הילזנער איז נור פאראן דער איינציגער חשד וואָס דער עדות פעשאק זאָגט אז ער האָט איהם געזעהען פאר נאכט ביים ברעג וואלד און פון דער וויטענס דערקענט. ער האָט געשטעלט דעם אנטראג אז דער גאנצער געריכטסהאָף מיט די געשוואָרענע זאָלען זיך בעגעבען אויף דעם ארט פאר נאכט און פריווען אויב דאָס איז מעגליך. דער אנטראג איז נישט אנגענומען געוואָרען ווייל מען מיינט אז דאס וועט נישט פיעל נוצען, ווייל מען קען נישט האָבען גענוי דאָס זעלבע וועטער וואָס איז געוועזען אין דעם טאָג פון דעם מאָרד.—

= פ ר אָ פ׳ מ אַ ס אַ ר י ק װ ע ג ע ן ה י ל ז נ ע ר ס פ ר אָ צ ע ס. אין Czas איז געדרוקט איין אַרטיקעל פון פראָפ׳ מאַסאַריק וועגען הילזנערס פראָצעס, ער זאָגט דאָרט אונטער אַנדערעם: „דער פראָצעס אין פאָלנאַ איז אַ קולטורדאָקומענט פון פערגאנגענעם 19 יאָהר הונדערט. פון איהם וועלען די קינפטיגע היסטאָריקער קענען אָבשאַצען די מאָס פון בילדונג און מאָראַל פון בעהמישען פאָלק און אויך פון דער גאַנצער איצטיגער געזעלשאַפט. יעדער עהרליכער מענש מיט אַ געזונטען שכל, וועלכער בעקלערט דעם פאָלנאער פראָצעס דער מוז איינזעהען די פאַלשקייט פון עלילת-דם אין פאָלנאער פראָצעס קען נישט זיין די רעדע פון א בלוט-בלבול ווייל עס האָט גאָר נישט געפעהלט פון בלוט פון דער געהרגעטער, אַ מצוה מאָרד וואָלט קענען טהון נור אַ רעליגיעזער פאַנאַטיקער, און הילזנער איז אַ פראָסטער גנב, וועלכער זאָרגט זעהר ווייניג וועגען אמונה-זאכען. עס איז נאָך דאָביי דאָ אַ אייגענטהימליכער צופאַל, איין אַרט אצבע אלהים! דער בעשולדיגטער הילזנער שטאַמט פון קריסטען, זיין פאָטער איז אַ נישט — כשר (ממזר) קינד פון אַ כריסט. א. ז. וו."

רוסלאַנד.

= ס ע נ אַ ט ס ע ר ק ל ע ר ו נ ג ע ן. דער סענאַט האָט ערקלערט, אַז דאָס געזעץ פון 3 מאי 1882, לויט וועלכען יודען טאָרען נישט וואָהנען אין דערפער, איז נור נוגע יודען סוחרים, שטאָרטלייט און בעלי מלאכות, אָבער נישט יודען וועלכע ענדיגען הויכע לעהרשולען און האָבען דאָס רעכט צו וואָהנען אין גאַנץ רוסלאַנד.

דער סענאַט האָט ערקלערט אַז אויסאַרבייטען זעק איז אַ מלאכה, אין אַ יוד, וועלכער פערנעהמט זיך דערמיט, האָט דאָס רעכט צוצושרייבען זיך צום שניידער-צעך און צו וואָהנען אין גאַנץ רוסלאַנד.

= ש ט י צ ע פ ו ן ד ע ר ק אַ ר אָ ב ק ע. ווי עס איז מודיע דער „אָ ד ע ס ק י ל י ס ט אָ ק" איז דעם 7 אָקט׳ געוועזען אין ו ו אָ ז נ ע ס ע נ ס ק דער חערסאָנער גובערנאַטאָר פירסט א ב א ל ע נ ס ק י. דער צוועק פון זיין קומען איז געוועזען צו דערגעהען ווי ווייט עס דאַרפען האָבען שטיצע די איינוואָהנער וועלכע ליידען פון הונגער און נישט-גערעטעניש. דעם גובערנאַטאָר האָט זיך פאָרגעשטעלט אַ דעפוטאציע פון וואזנעסענסקער יודען און געבעטען וועגען שטיצע פון דער קאַראָבקע. דער פירסט האָט זיי נישט צוגעזאָגט קיין שטיצע פון דער קאַראָבקע, נאָר דערפאַר האָט ער צוגעזאָגט צו סטאַרען זיך ביי דעם באַראָן גינצבורג און אַנדערע בעלי צדקה אַז זיי זאָ׳לען זיי קומען צו הילף.

דער „ו ו אָ ס ח אָ ד" בעמערקט וועגען דעם (נר. 82), אַז די בעלי צדקה, וועלכע האָבען אין זינען די נויטבעדירפטיגע, וועלען זיי קומען צו הילף אויך אָהן די סטאַראַניעס פון גרויסע לייט. די ביטע אָבער פון די וואזנעסענסקער יודען צו געבען זיי שטיצע פון דער קאראָבקע איז געשטיצט אויף דעם געזעץ, וועלכעס זאָגט קלאָר (אַרט׳ 61 פאוי׳ וועגען דער קאַראָבקע) אַז פון דער קאראבקע קען ווערען גענומען צו שטיצען יודישע אָרימע לייט, און עס איז נישטאָ קיין שום סבה אָבצוזאָגען זיי שטיצע פון דער קאַראָבקע.

= ווי מיר האָבען שוין מודיע געווען אין „יוד" האָט מען צוגענומען אין אָדעסער אוניווערזיטעט 14 יודען סטודענטען מעהר ווי עס קומט אויס לויט פראָצענט. יעצט זענען מודיע די „אָדעס׳ נאָוואָסטי", אַז די ערלויבניש פון מיניסטער פון פאָלקסבילדונג אַריינצונעהמען די 14 יודען איז איינגעטרעטען וועגען די פאָרשטעלונגען פון גאראדסקאי גאלאָווא פ. א. זעליאַני. ה׳ זעליאַני האָט פאָרגעשטעלט דעם מיניסטער אַז וועגען די 10 פראָצענטיגע בעגרענצונג האָבען אַ סך יודען נישט געקאָנט אַריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. די גרינדונג פון דער מעדיצינישער פאַקולטעט האָט געקאָסט דער שטאָדט $1^1/_2$ מיליאָן רובל און דערפון האָבען אַ דריטעל געגעבען יודען, דערום איז אַ יושר אַז מען זאָל צונעהמען מעהר פון דעם בעשטימטען פראָצענט. דער מיניסטער האָט ערלויבט אריינצונעהמען נייע 14 יודען, אַ חוץ די 10 יודען איבער דער נאָרמע, וועלכע זענען שוין פריהער אָנגענומען געוואָרען אויף זיין בעפעהל.

= די האַנדעל-אַבטהיילונג פון פינאַנצמיניסטעריום האָט בעשטימט: 1) אַז פון די אַקציעס פון יודישען קאָלאָניאַלבאַנק צו 1 פונט שטערלינג קומט איין אבצאָהל 15 קאָפ׳ פון יעדען נומער. 2) פון דעם קופאָן—בויגען (6 קופאָנס צו יעדער אקציע) קומט נישט קיין שום אָבצאָהל; 3) פון די אינטערימסשיינען (ווערמעניע סווידיעטעלסטוועס) צו בעקומען אַקציעס, ווערט אָבגעצאָהלט דאָס אייגענע ווי פון די אקציעס אַליין. 4) פון די קוויטאַנציעס, וועלכע ווערען ביי געלעגט צו די ווערמעניע סווידיעטעלסטוועס צום בעווייז אַז מען האָט ערהאַלטען געלד אויף רעכנונג פון די אַקציעס, ווערט גענומען גערבאווי סבאָר 5 קאָפ׳, אויב די צאַהלונג איז מעהר ווי 5 רובל.

*

פראַנקרייך.

— דעם 7-טען אָקטאָבער האָבען די אַנטיסעמיטען געמאַכט אַ געוועדער אויף דעם איפאָדראָם (אַ פלאַץ וואו עס זענען סקאַטשקעס) אין אָטעל און בעלידיגט דעם קאַפּיטאַן ק א ב ל ע נ ץ, וואָס צוליעב איהם האָט מען בעשטראָפט איניגע אָפיצירען אין דער קריעגסשולע אין פ א נ ט ע נ ע ב ל א (יוד נר. 43). דער רעדעלפיהרער פון די אַנטיסעמיטען איז געוועזען ע ו ו ע ן און מ ע ר י, דער רעדאַקטאָר פון „ליבר פאראל". עווען האָט מען אַרעסטירט, נאָר באַלד פריי געלאָזט.

*

ארץ ישראל.

— דער יפויר קאָרעספאָנדענט פון „ו ו אָ ס ח אָ ד" איז מודיע איניגע שענע מעשיות פון די ארץ-ישראל רבנים, וועלכע האָבען גענומען אויף זיך די השגחה איבער די ווייגקעלערס אין די יודישע קאָלאָניעס און בכלל איבער גוט יודישקייט.

דעם 2-טען טאָג חול המועד סכות איז געקומען אַ דעפעשע קיין ראשון לציון פון א סוחר אין סמירנא, אין וועלכער ער האָט פערלאַנגט אז מען זאָל ארויסשיקען מיט דעם ערשטען דאַמפף-שיף א גרויסע בעשטעלונג פון וויין און קאָניאק. דער וויין און קאָניאק איז פאר דעם ענגלישען פלאָט וועלכער שטעהט אין סמירנא, דער פערוואלטער פון ראשון׳ער ווייגקעלער האָט זיך געאיילט און צוגעגרייט די בעשטעלונג, ווייל אויף דעם צווייטען טאָג האָט געדאַרפט אָבגעהען דאָס שיף פון יפו קיין סמירנא, פלוצלינג איז אָבער א־ויז א גזר-דין פון משגיח איבער דעם קעלער אז חול-המועד טאָר מען נישט ארויספיהרען קיין וויין פון קעלער. עס איז געוואָרען א געוועדער, א לאַרעם, אז עס איז א גרויסער שאדען און אויך א גרויסע עבירה צו פערלירען אזא וויכטיגע בעשטעלונג פון ארץ ישראל וויין. דער משגיח האָט אָבער געהאַלטען ביי זיינס און געשראָקען, אז ווי באַלד מען וועט ארויסשיקען די בעשטעלונג וועט ער אוועקגעהען פון קעלער און וועט ניט געבען קיין הכשרים אויפ׳ן וויין. דער אדמיניסטראַטאָר פון קעלער האָט תיכף געשיקט א דעפוטאציע פון 3 קאָלאָניסטען צום יפויר רב, זיי זאָלען פראָטעסטירען געגען דער זאך, די קאָלאָניסטען האָבען געטענה'ט אז אלע יודען זענען זיך נוהג צו ארבייטען חול המועד, און דאָ, וואו עס איז א דבר האָבד, איז עס גאָר מותר על פי דין. „דער קעלער פערלירט דאָך אַ פדיון פון עטליכע צעהנדליגער טויזענד פראנק, און אונזער גאנצע-פרנסה העגנט אָב פון פערקויף פון וויין — האָבען געזאָגט די קאָלאָניסטען צום יפויר רב —" די ווייגקעלער זענען אָנגעפילט מיט וויין, די היצען זענען גרויס און יעדער פאַס וויין, וועלכער געהט ארויס פון קעלער, ווערט פשוט אָבגעראַטעוועט פון קאַלע ווערען; אויסער דעם דאַרפט איהר וויסען וואָס פאַר א טובה די דאָזיגע בעשטעלונג קען ברענגען דעם ארץ-ישראל וויין; די ענגלענדער קויפען טויזענדער פעסער וויין און, ווען דער בעשטעלטער וויין וועט זיי געפעלען, קענען מיר רעכענען אויף פיעל גרויסע בעשטעלונגען פאר דעם ענגלישען פלאָט, און אונזער וויין וועט בעקומען א גוטען שם אין גאנץ ענגלאַנד".

— נו, שיקט זיי דעם וויין נאָך יום-טוב. - האָט רוהיג געענטפערט דער יפויר רב.

דער וויין איז געבליבען אין ראשון׳ער קעלער...

ביי'ן טייך.

אין וואַלקענדיג הויך איז דער זילבערנער הימעל
אין טיעפען, אין פראָסטיגען אָסיען.
די לבנה, זי שוועבט איבער'ן טייך אַ פערקלערטע
און האָט זי מיט שטראַהלען פערגאָסען.

דער טייך האַלב פערגליווערט, ער ליגט אויסגעצויגען
און חנ'עוועט זיך געגען די שטראַהלען,
ער קוקט מעלאַנכאָליש אַרויס פון די ברעגען
און שוידערט זיך לייכט אין די כוואַלען.

ער שוידערט און שפיגעלט מיט זילבערנע פאַסען
און שטיקליך צובראָכענע לבנות.

און עפּים, מיר דוכט זיך, אַזוי ווי ער כּשופט
און ציהט מיר און שלעפּט מיר כּבנות.

און עפּים, מיר דוכט זיך, די נאַקעטע ווערבען
זיי זענען אַזוי ווי פערצויבערט.
זיי וואַרפען פאַנטאַסטיש אַנידער אַ שאָטען
און שטעהען פערחלומט, צושויבערט.

אַרום און אַרום די נאַטור האָט פערשוויגען
פערזונקען אין צערטליכען דרימעל.
דער טייך נור ער שלאָפט ניט און שעפּצעט און שעפּצעט
געהיים מיט דער לבנה אין הימעל.

ער שעפּצעט און רופט מיר צו זיך אין די שוואַרצקייט,
דאָרט טיעף אין דעם וואַסער דעם קאַלטען,
און עפּים, מיר דוכט זיך, אַז וועלטענע סודות
דאָרט זענען אַ פולע באַהאַלטען.

א. וו.

אַ גלגול פון אַ נגון.

געווידמעט יעקב דינעסאָן.
(פון דיינע ציגעל אַ הויז)

— אַ טאַלנער נ ג ו ן ווילט איהר?

דאַכט זיך אין פּלוק אַ קלייניגקייט — נעהמען אַ נגון פון אַ טאַלנער שלש סעודות און נאָכזינגען! עס איז אָבער נישט אַזוי, ווי עס דאַכט זיך!

דער טאַלנער נגון מוז געזונגען ווערען בּרב עם, ח ב ר ה מוז איהם זינגען!

אונטערהעלפען ווילט־איהר?, ניין ברידער; מיט דער הילף פון פוילישע חסידים זינגט זיך נישט קיין טאַלנער נגון!

איהר האָט גאָר קיין השגה, קיין ידיעה אין נגינה!

איך הער דאָך אייערע כּלי־זמרים, אייערע חזנים! עס גרימפּעלט זיך, נישט עס שפּיעלט, און ביים זינגען רייסט איהר אייך, ווי געקוילערטע העהנער! אפילו די סיני נגונים קומען ביי אייך משונה־ווילד... און אייערע מאַרשען, אייערע קאָזאַקליך? זיי זענען נאָך ווילדער ווי אייערע תנועות און הויות! איהר זאָגט, עס איז חסידות?.. ביי אונז זענען אַ נ ד ע ר ע חסידים!..

פון וואַנען מ י ר האָבעי נגינה? אפשר קומט עס שוין בּירושה און אפשר ליגט עס אין דער געגענד!

אין אונזער קיעווער געגענד איז אין בית אָהן אַ פידעלע!

אַ בעל־בית'ש קינד, אָדער, ווי מען זאָגט אין יענע קאַנטען: אַ טאַטענס קינד, מוז האָבען אַ פידעלע, מוז קענען שפּיעלען...

איהר ווילט ויסען, וויפיעל מאַנסלייט עס געהערען צו'ן אַ שטוב? קוקט אויף די ווענד! וויפיעל עס הענגען פידעליך, אַזוי פיעל מאַנסלייט!

אַלע שפּיעלען: עס שפּיעלט דער זיידע, עס שפּיעלט דער פאָטער, עס שפּיעלט דער זוהן...

עס איז נור אַ שאָד, וואָס יעדער דור שפּיעלט זיך זיינס, שפּיעלט אַנדערש, שפּיעלט בעזונדער!

דער אלטער זיידע שפּיעלט סיני נגונים אָדער אַזוי ח ז נ י ש ע זאַכען... אַ „כּל־נדרי“, „שושנת יעקב“, אַ „גדי קשור־ידים“ — אַ דאַגה וואָס? דער פאָטער, אַ חסידישער מענש, צוגעהט זיך אין אַ גוט־יודישען שטייגער! דער זוהן ווייטער — שפּיעלט שוין פון נאָטען! מען שפּיעלט שוין גאָר פון טעאַטער!

אַזוי ווי דער דור, אַזוי איז דער נגון!

. . . .

— וואָס טהוען חסידים, אַז עס פעהלט אַ ביסיל בראַנפען? רעדט מען פון בראָנפען!... זינגען איינער אליין, אָהן חברה, אָהן אַ ברען פון עולם, קען מען נישט; וועל'מיר ר ע ד ע ן פון נגינה...

נגינה, מוזט איהר וויסען, איז אַ גרויסע זאַך! גאַניץ טאַלנע איז געשטאַנען אויף מלוה־מלכּה'ס און דער עיקר מלוה־מלכּה איז געווען דער נגון!

עס ווענדט זיך נור, ו ו ע ר עס זינגט און ו ו אָ ס ער זינגט...

מיט די אייגענע ציגעל קען מען שטעלען אַ שוהל און אַ קלויסטער, אַ פּאַלאַץ און אַ תּפיסה, און גאָר אַ הקדש! מיט די אייגענע אותיות שרייבט מען סודות התורה און, להבדיל, דאָס גרעסטע אפּיקורסית! און מיט די אייגענע קולות קען מען אַרויף צו דער העכסטער מדרגה פון התלהבות און דבקות, און מען קען אַראָב ביז'ן שאול תחתית און וואַלגערן זיך דאָרט ווי אַ וואָרם אין בלאָטע!

אַ בריוויל — ווי מען לייענט איהם: אַ נגון ווי מען זינגט איהם!

נעמט, למשל, אַ „פריילכס“; קען עס זיין אַ טאַלנער שבת־שירה'דיגע מלוה־מלכּה,— אַ שמחה פון מצוות און מעשים טובים; און עס קען זיין די פרייד פון איין אויסגעלאַסענעם פויגעל אין אַ הפקר וועלט!

אַ נגון ברענט, טאַקי „תּוכו רצוף אהבה“ — אויסגעווייקט איז ער מיט ליעבשאַפט; נאָר ליעבשאַפטען זענען פאַראַנען אַ סך; עס איז פאַראַנען אהבת המקום, אהבת הבריות, אַ ליעבשאַפט צו כּל ישראל... איינער אָבער האָט גאָר ז י ך אליין ליעב, צי גאָר, רחמנא ליצלן, איין אשת־א י ש!

אַ נגון קלאָגט זיך, אַ נגון וויינט, נאָר איינער וויינט אויפ'ן נחש, אויפ'ן פערלאָרענעם גן עדן; אַ צווייטער — אויף גלות השכינה, אויף חורבן בית המקדש, אויף אונזער דלות און שפלות!... „ראה עמידתנו...“ קלאָגט ער זיך, דער נגון... און נ אָ ך אַ נגון וויינט, אַז עמיצין איז אַ יפה פ י ה אנטלאָפען!

עס איז פאַראַנען אַ נגון־פול מיט בענקשאַפט; נאָר צו וואָס בענקט ער, דער נגון! עס בענקט אַ נשמה צוריק צו איהר שורש, און עס בענקט איין אַלטער כּלב אָהן ציינער צו יונגע יאָהרען מיט'ן יונגען יצר הרע?

נעמט האָטש דאָס ליעדיל:

ר' דוד'ל האָט געוואָהנט אין וואַסילקאָוו,
אין וואַסילקאָוו!
און היינט וואָהנט ער אין טאַלנא
ר' דוד'ל. ר' דוד'ל האָט געוואָהנט אין וואַסילקאָוו,
היינט וואָהנט ער אין טאַלנא!..

עס זינגען עס טאַלנער, עס זינגען עס וואַסילקאָווער! נאָר, אַז די טאַלנער זינגען, איז עס איין אמת „פריילכס“, שפּריצט עס און ברענט מיט שמחה, מיט תענוג; זינגען עס אָבער וואַסילקאָווער, איז עס פול צער, אויסגעווייגט אין מרה שחורה!

און ווענדען ווענדט זיך אין דער נ ש מ ה, וואָס דער מענש בלאָזט אַ ר י י ן אין נגון!..

. . . .

דער נגון, מוזט איהר וויסען, איז אַ סך הכּל פון קולות אָדער, ווי, יענע זאָגען טענער.

די קולות אָדער די טענער נעהמט מען פון דער טבע; זיי איז קיינער נישט מחדש.

און אין דער טבע פעהלט נישט קיין קולות. אַליץ האָט אַ קול, זיין אייגענעם קלאַנג, אויב נישט גאָר אַ גאַנצען נגון!

די גלגלים, האָבען מיר אַ קימא לן, זינגען; טאָג און נאַכט — „יום ליום... לילה ללילה...“ האָבען זייער זמר... מענשען און פייגעל זינגען, חיות ובהמות זאָגען שירה... אַ שטיין אָן אַ שטיין קלאַפּט, מעטאַל קלינגט... וואַסער, אַז עס לויפט, שווייגט עס נישט; היינט אַ וואַלד! ביים קלענסטען ווינטיל, זינגט ער דאָך אַ „וואָלאך“, איין אמת'ען, שטילען, זיסען וואָלאך! און די באַהן, למשל,— די חיה רעה, מיט די רויט־פלאַמענדיגע אויגען, אַז זי לויפט, בעטויבט זי נישט מיט איהר געזאַנג? אפילו די שטומע פיש, האָב איך אין איין אַלט ספר געזעהען, גיבען אויך אַמאָל אַרויס פון זיך אַ קול נגינה. טהייל פיש, שטעהט אין ספר, שווימען פון צייט צו צייט צו צום ברעג, קלאַפּען מיט די עקען אין זאַמד, אויף אַ שטיין און זענען זיך דערמיט מחיה!

וועניג קולות? מען דאַרף נור האָבען איין אויער, עס זאָל די קולות אויפהאַפּען ווי אַ נעץ, איינזאַפּען ווי אַ שוואָם!

נאָר פון טענער אַליין איז נאָך קיין נגון נישט!

אַ הויפֿען ציגעל איז נאָך נישט קיין הויז!
דאָס איז ערשט דער גוף פֿון נגון; ער דאַרף ערשט אַ נשמה!
די גשמה פֿון אַ נגון איז שוין אַ געפֿיהל פֿון אַ מענש: זיין ליעבשאַפֿט, זיין צאָרן; לייטזעליגקייט, נְקָמָה, האַרצבענקעניש, חֲרָטָה, צַער, — אַלץ, אַלץ וואָס אַ מענש פֿיהלט קען ער אריינגעבען אין אַ נגון און דער נגון — לעבט!

. . . .

וואָרום איך רבותים גלויב, אַז דאָס, וואָס מיך איז מְחַיֶה, מוז אַליין האָבען אַ חיות, לעבט אַליין!

און היינט, אַז אַ נגון איז מיך מְחַיָה, אַז איך בעקום פֿון אַ נגון איין אֱמֶת חַיות, אַ נייע נְשָׁמָה, זאָג איך, אַז אַ נִגון לעבט...

און אַ וְהָא רַאֲיָה: נעמט אַ נגון און צושניידט איהם! זינגט איהר קאפּויער! חאַפּט פֿריהער אַרויס די מיט און דערנאָך זינגט די הַתְחָלָה מיט׳ן סוף! נו, האָט איהר אַ נגון? בסך הכל האָט איהר אַלע קולות, עס פֿעהלט אייך קיין איינציגער טאָן, נאָר די נשמה איז אַרויס! איהר האָט אַ לעבענדיגע ווייסע טויב געקוילעט און אונטער׳ן מעסער איז אַרויס די נשמה!

עס איז געוואָרען אַ מֵת, אַ בַר־מִנָן פֿון אַ נגון!
אין טאלנא איז עס בָּרור כַּשֶׁמֶש, אַז אַ נגון לעבט!

. . . .

און אַ נגון לעבט און אַ נגון שטאַרבט; און מען פֿערגעסט דעם נגון, ווי מען פֿערגעסט אַ שׁוֹכֵן עָפָר!

יונג און פֿריש איז ער אַמאָל געווען, דער נגון! מיט פֿריש לעבען האָט ער געשפּריצט... מיט דער צייט איז ער אָבגעשוואַכט געוואָרען, ער האָט אָבגעלעבט זיין צייט און די כּחות זענען איהם אויסגעגאַנגען... עָבַר וּבָטֵל איז ער שוין... דערנאָך איז זיין לעצטער הויך אריין אין דער לופֿט און ערגיץ פֿערשטיקט געוואָרען — וְאֵינֶנוּ!...

נאָר אַ נגון קען אויפֿשטעהען תְּחִיַת הַמֵתִים...

פלוצים דערמאַנט מען זיך איין אַלטען; ער שווימט אַליין אַרויס און רייסט זיך פֿון מויל אַראָב... נישט ווילענדיג לעגט מען אין איהם אריין אַ ניי געפֿיהל, א נייע נשמה, און כּמְעַט אַ נייער נגון לעבט... דאָס איז שוין אַ גִלְגוּל פֿון אַ נגון...

. . . .

איהר פֿערשטעהט מיך ווייניג... רעדט מיט אַ בלינדען וועגען ליכט! ווייסט איהר וואָס? מעשיות האָט איהר דאָך ליעב, וועל איך אייך דערצעהלען אַ מעשה וועגען אַ גלגול פֿון אַ נגון... הערט!

גוף הַמַעֲשֶׂה.

דריי פֿיער מייל אונטער בערדיטשעוו, באַלד נאָכ׳ן וואַלד, איז פֿאַרהאַנען אַ שטעדטיל מאַכנאַווקע; און אין דעם מאַכנאַווקע איז געווען אַ נישט־קָשֶׁה׳דיגע קאַפּעלע כְּלֵי־זֶמֶר; נאָר דער ראֹש־וְראִשוֹן זייערער, ר׳ חיים׳ל האָט ער געהייסען, דער איז געוועזען אַ בְּרִיָה פֿון אַ מוזיקאַנט! פֿדהצור בערדיטשעווערס אַ תַּלְמִיד. דער ר׳ חיים׳ל איז נישט געוועזען קיין מְחַדֵש פֿון נִגוּנִים, דאָס הייסט: ער איז נישט געוועזען קיין קאָמפּאָזיטאָר, נאָר אויספֿיהרען אַ זאַך, מְטַעֵם זיין, פֿערטייטשען מַמָש אריינלעגען אין האַרץ — דאָס האָט ער געקאָנט, אין דעם האָט זיין גְבִירָה געשטעקט!

אַ יוד איז ער געוועזען אַ דאַרער, אַ טרוקענער; האָט ער אָבער אָנגעהויבען שפּיעלען, איז ער פלוצים געוואָרען גאָר איין אנדערער מענש! די אייביג אַראָבגעלאָזטע ברעמען האָבען זיך לאַנגזאַם אויפֿגעהויבען און פֿון די שטילע, טיעפֿע אויגען איז איהם געפֿאַלען אַ אֱמֶת׳ע שַׁיין פֿון רוּחְנִיוּת אויפֿ׳ן בלאַסען פָּנִים. מען האָט געזעהן בְּחוּש, אַז אַצונד איז ער נישט קיין היענער; אַז זיינע הענד שפּיעלען אַליין, פֿון זיך, און די נשמה פליהט אַרום הויך, הויך אין עולם הַזִמְרָה... טהייל מאָל פֿלעגט ער זיך פֿערגעסען און אָנהויבען זינגען אויך. און אַ קול האָט ער געהאַט — אַ קלאַרנעט, אַזוי קלאָר און אַזוי ריין...

וואָלט דער חיים׳ל נישט געוועזען קיין פֿרומער, פָּשוּטֶער יוד, כִּמְעַט אַ תָּם, וואָלט ער זיך נישט געקוועהלט מיט אַכט קינדערליך אין מאַכנאַווקע. ער וואָלט שוין ערגיץ נעשפּיעלט אָדער געזונגען אין אַ טעאַטער, אָדער קאָהר־חַזָן געוואָרען אין אַ בערלין צי פּאַריז... נאָר אַזוינע לייט גיט אַרויס פֿון זיך בערדיטשעוו; חיים׳ל תּם זיצט זיך אין דער היים און באַרגט חֲדָשִׁים־לאַנג אין אַלע "שפּייז־געוועלבליך" עַל חֶשְׁבּוֹן פֿון אַ בַּעַל בַּתִּי׳שע חֲתוּנָה, וואָס מוז דאָך אַמאָל זיין!

און דעמאָלט האָט זיך פונקט געמאַכט אַ גְבִירה׳שע חתונה! ביים פּער פֿון מאַכנאָווקע, ביי בעריל קאַצנערס אַלְמָנָה.

בעריל קאַצנער אַליין, ווערגען זאָל ער מיך קומען, איז געוועזען אַ גרויסער וואָכערניק, אַ קַמְצָן נאָך אַ גרעסערער. אין מויל אַריין האָט ער זיך נישט פֿערגינען... ער פֿלעגט אַרומגעהען און קלויבען קרישקאַליך נאָך די קינדערס עסען... איין אייזערן האַרץ האָט ער געהאַט, דער מענש! פֿאַר׳ן טויט, כִּמְעַט אין מיט׳ן דער גְסִיסָה, רופֿט ער צו דעם עלטסטען זוהן, הייסט זיך דערלאַנגען די ביכער און ווייזט אָן מיט אַ ברוין בלאָהעם פֿינגער, וואו עס איז נישט בעצאָהלט קיין ראַטע! און "פּראָלאָנגירען, זאָגט ער, זאָלסט דו נישט! הערסט! בִּגְזֵרַת כִּבּוּד־אָב זאָג איך דיר!" דערנאָך האָט ער צוגערופֿען דאָס ווייב און געהייסען בעהאַלטען דאָס קופּער, וואָס האָט געהאָנגען אויף דער וואַנד. "מאַך איך צו איין אויג, איז אַלץ הֶפְקֵר" זאָגט ער! און מיט דעם איז איהם די נשמה אַרויס! איבערגעלאָזט האָט ער טאַקי אַ האַלבען מיליאָן! ווי געזאָגט חתונה דער טאָכטער מאַכט די אלמנה, און זי איילט צו, ווייל זי וויל זיך אַליין אויך לאָזען רעדען אַ שדוך; אַ שטיין איז איהר אַראָב פֿון האַרץ; אויפֿגעריכט איז זי געוואָרען!..

און אַז חיים׳ל כלי־זמר דאַרף אויך חתונה מאַכען אַ טאָכטער, וואַרט ער מִן הַסְתָּם אויף די חתונה, ווי אַ יוד, לְהַבְדִיל אויף משיח׳ן...

פֿאַלט אָבער איין דער אלמנה, אַז זי וויל אַראָבברענגען פדהצור׳ן פֿון בערדיטשעוו.

כַּאֲשֶׁר בְּכֵן? עס וועלען זיין קיעוועער מְחוּתָנִים, קיעוועער מְבִינִים, וויל זי צום בעדעקענס איין נייעם אֵל מָלֵא רַחֲמִים; נישט, זאָגט זי, קיין אַלטע אָבגעשלאָגענע הושַׁעְנָא! עס קאָסט אַזוי פֿיעל, זאָל נאָך קאָסטען, און זאָלען די קיעווער זעהן!

חיים׳ל איז שִׁיער אויסגעגאַנגען. אין שטאָדט איז אויך געוואָרען אַ גערודער; מען האָט איהם זעהר ליעב געהאַט, חיים׳לען, און עס איז גלאַט אַ רַחֲמָנוּת אויף אַ יוד איין אֶבְיוֹן!... מען לעגט זיך אַריין אויף אַ פֶּשֶׁר און סוף כָּל סוף איז געבליבען, אַז שפּיעלען זאָל טאַקי חיים׳ל מיט דער קאַפּעלע, נאָר פֿאַר דער חתונה זאָל ער זיך אַראָבחאַפּען, אויף דער גְבִירָה׳ס הוֹצָאוֹת, קיין בערדיטשעוו און ברענגען פֿון פדהצור׳ן אַ נייעם אל מלא רחמים.

חיים׳ל חאַפּט עטליכע רובל, דערפֿון לאָזט ער איבער אַ גרעסערע העלפֿט דעם ווייב מיט די קינדער, דינגט אַ פֿוהר, און לאָזט זיך קיין בערדיטשעוו.

און דאָ הויבט זיך אָן די מעשה מיט׳ן גלגול.

. . . .

נאר, ווי זאָגט מען עפּים, איין אָרימאַן האָט מַזָל! פֿאָהרט חיים׳ל אַריין פֿון איין זייט ק י י ן בערדיטשעוו, און פדהצור פֿאָהרט פֿון דער אַנדערער זייט אַ ר ו י ס פֿון בערדיטשעוו! פונקט האָט מען איהם פֿערבעטען קיין טאַלנע אויף אַ מְלַוֵה מַלְכָּה! וואָרום דער טאַלנער, מוסט איהר וויסען, האָט שטאַרק געהאַלטען פֿון פדהצור׳ן. "סוֹדוֹת הַתּוֹרָה", פֿלעגט ער זאָגען, "שטעקען אין זיינע נִגוּנִים; עס איז נור אַ שאַד, וואָס ער אליין ווייסט זיי נישט!"

מֵילָא חיים׳ל דרעהט זיך אַרום ווי איין אָבגעסמ׳טער אין די גאַסען.

וואָס זאָל ער טהון? אַהיים פֿאָהרען אָהן איין "אל מלא רחמים" טאָר ער נישט; די וועלט וועט זיך קעהרען! נאָכפֿאָהרען קיין טאַלנע, אָדער וואַרטען, ביז פדהצור וועט צוריקקומען קען ער נישט; ער האָט אויסגערעכענטע הוצאות! די גְבִירָה האָט איהם ו ו ע נ י ג וואָס געגעבען און איבערגעלאָזט דעם ווייב האָט ער אַ סך!

פלוצים, דערזעהט ער אין גאַס אַזאַ מִין סצענע!

שטעלט אייך פֿאָר אין אַ שענעם העלען וואָכענטאָג גנהט איבער דער גאַס אַ ווייביל, אָנגעטהון בִּגְדֵי שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, אָדער, ווי מען זאָגט אין יענע קאַנטען, אויסגעפּוצט אין האָניג און אין עסיג... אויפֿ'ן קאָפּ טראָגט זי אַ מאָדנעם ציפּיק, מיט לאַנגע, לאַנגע בענדער, סטענגעס פֿון פֿערשיעדענע לעבעדיג־שרייענדיגע קאָליערען!

אין דער האַנד האַלט זי אַ גרויסען ווייסען, זילבערנעם טאַץ...

דעם ווייביל געהען נאָך כלי־זמר און שפּיעלען. און דאָס ווייביל געהט טאַנצענדיג. טהייל מאָל שטעלט זי זיך אָב מיט די כלי־זמר פֿאַר אַ שטוב, אָדער פֿאַר אַ קלייט און מאַכט אַ טענציל אויפֿ'ן אָרט... די מוזיק רופֿט אַרויס מענשען פֿון אַלע זייטען, טיהרען און פֿענסטער זענען אָנגעפּראָפּט — קאָפּ אויף קאָפּ...

די מוזיק שפּיעלט, דאָס ווייביל טאַנצט, די קאָליערטע בענדער צופֿליהען זיך אין דער לופֿטען, דער טאַץ בלאַנקט און בליצט... דער עוֹלָם שרייט: „מַזָל טוֹב" און וואַרפֿט מַטְבֵּעוֹת, דאָס ווייביל טאַנצט אונטער און האַפּט זיי אין טאַץ אַריין, — די מטבעות קלינגען צו צום טאַקט...

וואָס איז עס? אַ קלייניקייט: בערדיטשעוו איז אַ יודישע שטאָדט און האָט יודישע מִנְהָגִים: אַזוי איז מען זיך נוהג צוזאַמענצונעהמען אויף הַכְנָסַת כַּלָּה!...

חיים'ל האָט געוואוסט פֿון מִנְהָג. ער האָט געוואוסט, אַז די ווייבער קלערען זיך אויס די טעניץ און פֿדהצור אליין מאַכט פֿאַר יעדען מאָל אַ נייעם נִגוּן. דאָס איז שוין זיין מִצְוָה געוועזען! מען קומט צו איהם, מען דערצעהלט איהם פֿון דער כַּלָּה, פֿון איהר מִשְׁפָּחָה, פֿון שִׁדוּך, פֿון דַלוּת... ער הערט, שווייגענדיג מיט פֿערמאַכטע אויגען, טהייל מאָל פֿערשטעלט ער זיך דאָס פָּנִים מיט די הענד, און אַז מען האָט געענדיגט, ווערט שטיל, הויבט אָן פֿדהצור צו ברומען אַ נִגוּן....

דאָס אַליין האָט חיים'ל געוואוסט, וואָס דען שטעהט ער מיט אָפֿענעם מויל און אויערען?

ער האָט נור אַזאַ „פֿרעהליכס" נישט געהערט. עס לאַכט און וויינט צוזאַמען, עס פֿיהלט זיך צַער און תַּעֲנוּג, האַרץ־וועה און גליק, אַליין אויסגעמישט, צוזאַמען־געשמאָלצען... עס איז איין אמת'ע יתומה'ס אַ חֲתוּנָה!

פּלוצלינג איז ער אונטערגעשפּרונגען: ער האָט וואָס ער דאַרף!

צוריק פֿאָהרענדיג פֿון בערדיטשעוו, האָט דער בַּעַל־עֲגָלָה אויפֿגענומען פֿאַרשוינען; חיים'ל האָט איהם ניט געוועהרט. און די פֿאַרשוינען, און גראָד מְבִינִים, האָבען דערצעהלט, אַז אַזוי ווי זיי זענען אַריינגעפֿאָהרען אין וואַלד, האָט חיים'ל אָנגעהויבען צו זינגען.

געזונגען האָט ער פֿדהצור'ס „פֿרעהליכס"; נאָר דערפֿון איז שוין געוואָרען נאָר איין אַנדער זאַך. דער מַזָל טוֹב פֿון הַכְנָסַת כַּלָּה איז מְגוּלְגָל געוואָרען אין איין אֱמֶת'ען „אֵל מָלֵא רַחֲמִים".

אין מיט'ן גערויש פֿון די ביימער איז אַרויס געשוואומען אַ שטילער, זיסער שטילער נִגוּן...

און דעם נִגוּן, האָט זיך געדאַכט, האַלט אונטער אַ גרויסע, נאָר אַ שטילע קאַפּעלע מְשׁוֹרְרִים, דאָס האָבען געראוישט די ביימער אין וואַלד...

שטיל און האַרציג האָט זיך דער נִגוּן געקלאָגט; געבעטען זיך רחמים, ווי אַ קראַנקער בעט אויף זיין לעבען...

דערנאָך הויבט דער נִגוּן אָן צו זיפֿצען, צו בעטען זיך מיט קורצע אויסגעשרייען; מען פֿיהלט, אַז עמיץ קלאַפּט זיך אין האַרץ אַריין „עַל חֵטְא", — צי איז עס יוֹם כִּפּוּר, צי זאָגט עמיץ וִדוּי?

נאָר העכער און אין איין וועג צובראָכענער ווערט דער קוֹל; וואָס אַמאָל אָבגעריסענער, ווי פֿון טרעהרען דערשטיקט, ווי פֿון יְסוּרִים איבערגעהאַקט, — דערנאָך עטליכע טיעפֿערע זיפֿצען, אַ שאַרפֿער אויסגעשריי; איינער, אַ צווייטער און פּלוצלינג רייסט זיך עס אין גאַנצען אָב, שטיל, — עמיץ איז געשטאָרבען...

דער נִגוּן וועקט זיך ווייטער אויף און ער פֿאַלט שוין אַריין אין הייסע, ברענענדיגע געשרייען, און די געשרייען פֿליהען, יאָגען און פּלאָנטען זיך, עס ווערט אַ הימעל־געשריי, אַ יאמער ווי ביי אַ לְוָיָה!

און אין מיט'ן דער לְוָיָה שווימט אַרויס אַ דין, ריין קינדיש קוֹל, נאַס, ציטעריג און דערשראָקען, —

קדיש זאָגט אַ קינד!

און עס געהט איבער אין אַ שטיגער; הוֹרִיוֹת, דמיונות, טויזענדער געדאַנקען, וואָס געהען לאַנגזאַם איבער אין זיסע, באַרמהערציגזיסע מעלאָדיען... עס טרייסט, עס רעדט איין, און מיט אַזאַ גוטסקייט, מיט אַזאַ מְסִירַת נֶפֶשׁ, מיט אַ פֿעסטען גלויבען, אַז עס ווערט ווייטער גוט, ווייטער זיס, עס גליסט זיך ווייטער צו לעבען; עס ווילט זיך לעבען; עס ווילט זיך האָפֿען!

אויסגעגאַנגען זענען שיער די מענשען.

— וואָס איז עס? פֿרעגען זיי.

— איין „אֵל מָלֵא רַחֲמִים", ענטפֿערט ר' חיים, פֿאַר קאַצנערס יתומה איין אל מלא רחמים!

— נישט כדאי אפילו, ענטפֿערן זיי, איין עבירה דער נִגוּן, נאָר די וועלט וועט איהר אָבנעמען ר' חיים'ל, די קיעווער לייט וועלען אויסגעהען..

די קיעווער לייט זענען נישט אויסגעגאַנגען!

עס איז שוין קיין יודיש בעלי־בתיישע חתונה נישט געוועזען...

און דער אל מלא רחמים האָט פֿאַר'ן עולם נישט געפּאַסט.

די קיעווער לייט ווילען בעסער טאַנצען מיט דאַמען; נאָך וואָס „שטייגער"? נאָך וואָס „מאָראַלישע" זאַכען?

און גלאַט נאָך וועמען איין אל מלא רחמים? נאָך דעם אַלטען קמצן?

דער אַלטער קמצן זאָל לעבען, וואָלט די כלה קיין העלפֿט נדן נישט געהאַט; קיין אויסשטייער אודאי נישט; עס וואָלט די חתונה גאָר איין אַנדער פּנים געהאַט! זאָל ער היינט אויפֿשטעהען און זעהען דאָס ווייס אַטלעסענע קלייד מיט שפּיצען, דעם שלייער; זאָל ער זעהען די ווינען, די טאָרטען, די פֿישען און פֿליישען, אונטער וועלכע עס ברעכען זיך די טישען, — וואָלט ער דאָך נאָך אַמאָל געשטאָרבען און שוין נישט אַזוי לייכט ווי פֿריהער!

און וואָס דאַרף מען די גאַנצע צערעמאָניע, די נאַנצע בעדעקנעס... אַלטע נאַרישע מנהגים!

— געשווינדער! שרייט דער קיעווער עולם.

דער אָרימער חיים'ל! ער האָט אָבגעשטעלט די קאַפּעלע, מיט האַרצקלאַפּען ציהט ער דעם סמיטשיק איבער די סטרונעס; דער פּראָסטער עולם הויבט שוין אָן פּינטלען מיט די אויגען, ביי טהייל רינען שוין די טרעהרען און דאָ גיט איינער, אַ קיעווער, אַ געשריי:

— וואָס איז דאָ? אַ חתונה, צי אַ לְוָיָה?

און אַז חיים'ל מאַכט זיך נישט הערענדיג און שפּיעלט ווייטער, הויבט ער אָן, דער קיעווער, צו פּייפֿען...

און פּייפֿען פּייפֿט ער אויסגענומען וואהל... ער האָט שוין געכאַפּט דעם נִגוּן און פּייפֿט איהם כְּהַוָיָה, און פּייפֿען פּייפֿט ער וואָס אַמאָל געשווינדער, אויסגעלאַסענער, ווילדער! און אַלץ דעם אייגענעם נִגוּן!...

די קאַפּעלע בלייבט שטיל און עס ווערט אַ מלחמה צווישען דער מאָראַלישע פֿיעדעל מיט'ן עזות־מחוצף'ען פּייפֿען...

און דאָס פּייפֿען איז גובר, ער יאָגט אונטער דעם סמיטשיק, די פֿיעדעל וויינט שוין נישט, פֿריהער קרעכצט זי, דערנאָך הויבט זי אויך אָן צו לאַכען!

פּלוצים האָט חיים איבערגעהאַקט, מיט פֿטרביסענע ליפּען און ווילד־ברענענדיגע אויגען שפּרינגט ער איבער אויף איין אַנדער סטרונע, און הויבט אָן נאָך געשווינדער צו שפּיעלען, איבערצויאָגען דאָס פּייפֿען!

ניין, עס איז שוין קיין שפּיעלען נישט געוועזען! די פֿיעדעל וואַרפֿט אַרויס פֿון זיך אָבגעריסענע געשרייען, געוואַלדיגע קולות און זיי וואַרפֿען זיך און דרעהען זיך אַרום ווי אין אַ ווירבעל־ווינד; אַלץ אַרום דאַכט זיך טאַנצט; די שטוב, די קאַפּעלע, די געסט, די כלה אויף דער שטוהל, חיים'ל אַליין מיט דער פֿיעדעל...

עס איז קיין פֿרעהליכס, קיין אל מלא רחמים, עס איז קיין שפּיעלען! אַ טאַצענדיג־משוגעת איז עס, אַ ווילד־משוגנה'דיגער הוֹלֶה־נוֹפֵל, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן...

און עס האָט אַזוי לאַנג געדויערט, ביז די סטרונע האט געפּלאַצט.

— בראַוואָ, חיים'ל, בראַוואָ! — האָבען די קיעווער לייט געשריען..

צי האָבען זיי דערמיט דעם אַלטען קמצן אַ טובה געטהון ?

אין עטליכע יאָהר אַרום איז דער נגון, מן הסתם דורך איינעם פֿון די קיעווער לייט, אַריין אין טעאַטער !

וואָס איז אַזוינס טעאַטער ? אַלטע משכילים פֿלעגען גלויבען, אַ טעאַטער איז בעסער פֿאַר אַ מוסר־ספר, שטאַרקער פֿאַר׳ן „ראשית חכמה" להבדיל ! איהר זאָגט אוודאי, אַז טעאַטער איז טרפה ווי חזיר...

ביי אונז זאָגט מען, אַז עס ווענדט זיך אין דעם, וואָס מען שפּיעלט אין טעאַטער !

געוועזען איז עס שוין אין וואַרשוי...

דאָס טעאַטער איז פֿול קאָפּ אויף קאָפּ ; די מוזיק הויבט אָן שפּיעלען.

וואָס שפּיעלט די מוזיק ?

אַ גערויש, אַ מְהוּמָה שפּיעלט זי,— אַ דור הפלגה ! חיים׳לס „אל מלא רחמים", נאָר אויפ׳ן אָ־ט פֿון וואָלאַך — אַ מהומה ; די כלים יאָגען זיך, טרייבען זיך און קנאַקען !

עס רודערט, עס קלאַפּט און עס פֿייפֿט... נישט עס דונערט, נישט הייזער פֿאַלען, נור אַ געפּילדער ! אפשר גליטשען זיך שֵׁדִים אויף אַ יַם הַקֶּרַח און אפשר רייסען זיך טויזענדער תאוות פֿון גיהנם ארויס ? אַ ציטערניש נעמט דורך דאָס טעאַטער !

פלוצים רייסט זיך אריין דער באַס ! מכלומר׳שט, אין כעס איז ער ! ער בייזערט זיך ! וואָס איז דאָס ? נאַר—פֿאַלש ! מען פֿיהלט, אז ער בייזערט זיך נישט ערנסט. און אַ מאַרנער פֿייפֿעריל שפּרינגט אונטער, עס פֿליהט דורך די קאַפּעלע מיט זיגזאַגען פֿון אַ בליץ און מיט אַ געלעכטער פֿון איין אמת׳ן ליץ ; האַ־האַ־האַ ! און הי־הי־הי ! דער קלאַרנעט איילט זיך נאָך ! און מעשים טהוט ער, דער קלאַרנעט ! להכעיס טהוט ער, מען פֿיהלט איהם בחוש, דעם להכעיס !

און אַצונד ערשט שווימען אַרויס דריי־פֿיער פֿיעדעל... און משונה־זים שפּיעלען זיי, די פֿיעדעל, משונה־זים ווי די תאוה אַליין ; ווי דער יצר־הרע, ווען עס רינט איהם האָניג פֿון מויל ! און עס נאַרט זיך אַריין דאָס שפּיעלען אין די הערצער, עס פֿליעסט אַריין ווי אַ בוימעל און פֿערשכּוּרט ווי אַלטער וויין !

אויפגעפֿלאַמט ווערט דאָס טעאַטער ; די מיילער אָפֿען, און די אויגען בליצען !

דאָ הויבט זיך ערשט אויף דער פֿאָרהאַנג און עס בעוויזען זיך איין „ער" און אַ „זי" ; אַ „בן־מלך" מיט אַ „בת־מלכה און זיי זינגען !

זיי זינגען מיט ווערטער ; פֿלאַמענדיגע ווערטער, ווי ברענענדיגע שלאַנגען פליהען זיי פֿון די מיילער אַרויס ! און דאָס גיהנם ברענט זיי אויף די פנימער ; ווי די טייוולאָנים שפּרינגען זיי אַקעגען ; און דאָס האַלזען זיך, דאָס קושען זיך און דאָס זינגען און שפּרינגען געהט אַלץ שנעלער און שנעלער, און ווערט פֿייער־פֿלאַמענדיגער מיט יעדער רגע !

און אין פֿייער ברענט שוין דאָס גאַנצע טעאַטער ; די גאַנצע גאַלעריע מיט זכרים און נקבות מיט דערהיצט־פֿערשוויצטע פנימער און ווילד פֿלאַמענדיגע אויגען ווי אַ מבול האָט עס פֿערפֿלייצט !

און דאָס גאַנצע טעאַטער זינגט !

אַ ים פון ברענעדיגער תאוה האָט זיך אויסגעגאָסען — אַ גיהנם ברענט ! שדים טאַנצען, מלאכי־חבלה פֿיהרען אַ פֿייערדיגען ראָד...

דאָס איז געוואָרען פֿון פדהצור׳ס „הכנסת־כלה", דורך חיים׳לס אל מלא רחמים מיט׳ן קיעווערס הילף !

נאָר פֿאַלען האָט קיין שיעור נישט !

חרוב געוואָרען איז דאָס „יודישע" טעאַטער, די „בני־מלכים" זענען צוריק שוסטער און שניידער געוואָ־ען ; די בת־מלכה׳ס האָבען זיך צוריקגעשטעלט צום קוימען און מאַנכע פֿון די טעאַטער־נגונים זענען מגולגל געוואָרען אין שאַרמאַנקעס...

אונזער נגון איז שוין קוים צו דערקענען !

איין אויסגעקראָכענער דיוואַן ליגט אויסגעשפּרייט אויף אַ הויף... צוויי מענער אין לייבקאָליער מאַכען קונצען, צוזאַמען מיט איין אויסגעדאַרט בלאַס מיידעלע, וואָס זיי האָבען ערגיץ געגנב׳עט...

איינער האַפּט אַ לייטער אויף אַ צאָהן : פֿיל פֿון בויגען לויפֿט דאָס מיידעלע אַרויף ביז׳ן העכסטען שטאַפּעל און שפּרינגט פון דאָר־טען אַראָב און בלייבט שטעהן אויפ׳ן צווייטענס אַקסעל ! דער ערשטער דערלאַנגט איהר דערווייל אין פלייצע, זי מאַכט עטליכע קאָזיאָלקעס אין דער לופֿט און בלייבט שטעהן פֿאַר׳ן עולם אין הויף מיט איין אויסגעשפּרייטער האַנד, וואָס בעטעלט אַ נדבה !

עס איז אויך אַ טעאַטער, נור אַ טעאַטער פֿאַר געמיינע לייט ! פֿאַר משרתים און דיענסטען !

אונטערן הימעל שפּיעלט מען, קאָסט עס ביליג, קויפֿט מען קיין בילעטען, וואַרפֿט מען צווייערס און דרייערס ! זי מאַכט עס אַזוי קונציג, דאָס דאַרע מיידעלע !

דיקע טראָפּען שוויס רינען איהר פֿון רויט געמאָלטען פנים, אין די איינגעפֿאַלענע אויגען ברענט אַ צער,— נאָר דאָס זעהט נישט דער עולם ; זי אָטהעמט שווער, דאָס הערט ער נישט ! ער זעהט נור די שענע קונצען, ער הערט נור די שענע מוזיק פֿון שאַרמאַנקע !

און די נשמה אין דעם דאַרען גוף פֿון אָרימען, געגנב׳טען קינד, און דער הייזעריג־בלעכערנער שאַרמאַנקע, קרעכצען, וויינען און צאַפּלען, און בעטען זיך ביידע תקון...

עס איז אָבער בעשערט געוועזען, אַז פדהצור׳ס „הכנסת־כלה" זאָל אויפֿגעריכט ווערען ! געהענדיג פֿון הויז צו הויז, וואַנדערענדיג פֿון שטאָדט צו שטאָדט, האָבען די קונצענמאַכער אַזוי לאַנג מיטגעשלעפּט דאָס אָרימע קינד, ביז עס איז, לא עליכם, קראַנק געוואָרען...

עס איז געוועזען אין ראַדזיוויל ביי דער גרעניץ ; דאָרט האָבען זיי דאָס קראַנקע איבערגעלאָזט אונטער אַ צוים און זענען אַריבער די גרעניץ ; יאָג נאָך דעם ווינד אויפ׳ן פֿעלד ! האַלב נאַקעט, מיט ברוינע און בלאָהע צייכען פֿון שלעג אויפ׳ן לייב, איז עס געלעגען אין אַ היץ ! רחמנות־דיגע לייט האָבען דאָס קינד אויפֿגעהויבען און געטראָגען אין שפּיטאָל אַריין... אויסגעהאַלטען האָט דאָס קינד אַ טיפֿוס און אַרויס איז עס פון שפּיטאָל אַ בלינדע אויף ביידע אויגען !

און אַצונד בעטעלט דאָס אָרימע קינד ; פֿון הויז צו הויז געהט עס, פֿון טיהר צו טיהר און בעטעלט...

כמעט זי רעדט נישט... זי קען מיט ווערטער נישט בעטלען... שטעלט זיך ערגיץ אָב, און דערזעהט מען זי נישט, הויבט זי אָן זינגען איהר נגון...

דעם נגון פֿון דער שאַרמאַנקע !
און וואָס זאָגט אַצונד דער נגון ?
רחמים בעט ער זיך !
רחמנות, בעט דער נגון, פֿאַר איין אומגליקליך קינד...
„שלעכטע מענשען האָבען מיך אַרויסגעגנב׳עט פֿון אַ גוטען טאַטען, פֿון אַ האַרציגער מאַמען, פֿון אַ וואַרים און זאַט הויז !"
„מען האָט מיך אַרויסגעריסען פון אַלעם גוטען, אויסגעניצט און אַרויסגעוואָרפֿען פֿון אַ שאָל פֿון איין אויסגעגעסענער נוס !"
„רחמנות פֿאַר איין אָרים, אָרים קינד !"
„עס איז קאַלט און איך געה נאַקעט ; הונגעריג בין איך אויך... און דעם קאָפּ, וואו אַנידערצולעגען, האָב איך אויך נישט... און בלינד בין איך דערצו !"

אַזוי האָט דער נגון געבעטען. דאָס איז געוועזען זיין ערשטע מַדְרֵגָה ארויף ; מען האָט דורך איהם צְדָקָה געגעבען !

אין ראַדזיוויל איז געוועזען אַ יוד אַ למדן ... ער איז אפילו קיין מִתְנַגֵּד נישט געוועזען, קיין חולק אַודאי נישט, נאָר ער האָט פשוט קיין צייט נישט געהאַט צו פֿאָהרען... ער האָט די גמרא נישט פערמאַכט !

פֿאַר בטול תורה האָט ער מורא געהאַט !

מען זאָל איהם אין בית המדרש נישט מבטל זיין פֿון למוד, פלעגט ער זיצען און לערנען אין דער היים. דאָס ווייב זיצט אַ גאַנצען טאָג אין קלייט ; די קינדער — אין חדר.

עס פֿלעגט איהם אַמאָל דורכפֿליהען אין קאָפּ אַ רעיון : אפשר פֿאָהרען ערגיץ ; דאָס האָט איהם דער יצר טוב, מן הסתם, אונטערגעזאָגט ; וואָס טהוט דער יצר הרע ? פֿערשטעלט ער זיך אין יצר טוב און זאָגט : מהיכי תיתא, אַוודאי דאַרף מען אַמאָל פֿאָהרען ;

נאָר עס איז נאָך צייט, מען דאַרף פריהער ענדיגען די מסכתא, יענע מסכתא!... און אַזוי זענען אַוועק חדשים און יאָהרען! פון הימעל האָט מען אָבער אַ פנים, געוואָלט, ער זאָל קומען צו ר׳ דוד׳לען!

מאַכט זיך אַזאַ מעשה:

איינמאָל זיצט ער זיך, דער למדן, און לערנט, און דערהערט אַ געזאַנג פאַר דער טיהר! בייזערט ער זיך אויף זיך אַליין! אַז מען זיצט און לערנט דאַרף מען נישט הערען, וואָס אין גאַס, וואָס פאַר דער טיהר טהוט זיך! מען דאַרף בטל ווערען אין דער תורה! ער הערט אָבער פאָרט; פערשטאָפּט ער זיך מיט די פינגער די אויערען דער נגון גנב׳עט זיך ווייטער אַריין, אונטער די פינגער גנב׳עט ער זיך; ווערט ער נאָך מעהר בייז, חאַפּט ער מיט כעס די לאַנגע באָרד אין מויל אַריין און, בייסענדיג די באָרד, לערנט ער ווייטער! מיט כח לערנט ער! דער נגון לאָזט נישט אָב; ער הערט איהם וואָס אַמאָל שאַרפער, און מיטען דערפיהלט ער, אַז עס איז קול באשה! אַ מיידיל זינגט! גיט ער טאַקי אַ געשריי אויף אַ קול: חצופה! אַוועק פון מיין הויז! אונ דער נגון געהט אַוועק ווייטער.. נאָר, אַ מעשה נורא, מען זינגט שוין נישט, אונ ער הערט ווייטער! דער נגון זינגט זיך איהם אַליין אין אויער, אין דער נשמה! מיט כח קוקט ער אַריין אין ספר, מיט כח וויל ער זיך דורכנעמען מיט דער סוגיא; עס געהט נישט; דעם למדנ׳ס נשמה ווערט וואָס אַמאָל פולער אונ פולער מיט׳ן נגון...

פערמאַכט ער די גמרא און שטעלט זיך דאַווענען מנחה; —

ער קען נישט דאַווענען! נישט לערנען, נישט דאַווענען, גאָר נישט! ווי אַ זילבערן גלעקיל קלינגט אין איהם דער נגון! דער מענש האַלט עס נישט אויס! ער געהט ממש אויס פאַר צער! עס געהט אַוועק אַ טאָג, אַ צווייטער, אַ דריטער — ער פאַלט שיער נישט אין אַ מרה שחורה אַריין... ער פאַסט תעניתים— עס העלפט נישט! ער קען דעם נגון נישט פטור ווערען! ער וועקט איהם ביינאַכט פון שלאָף!

און דאָס איז אַ מענש, וואָס האָט זייט ער לעבט קיין מנחה פאַר איין עמוד נישט געדאַווענט; כמעט קיין קול נגינה פון זיך נישט אַרויסגעגעבען! שבת פלעגט ער די זמירות אָבזאָגען אונ אויפ׳ן אָרט פון נגונים—צו לערנען אַ בלאַט גמרא!

פערשטעהט ער דאָך, אַז עס איז נישט פשוט!

„מעשה שטן“! טראַכט ער און פאַלט ביי זיך אָב גאָר אין גאַנצען, דאַכט זיך, אַז אַצונד מוז מען שוין פאָהרען? פרעגט אָבער דער יצר הרע: יאָ פאָהרען, נאָר וואו אהין? צדיקים איז דאָ אַסך, נאר וועלכער איז דער אמת׳ער צדיק, ביי וועמען קען מען באמת אַ פעולה האָבען? הויבט אָן דער למדן צו קלערען; דערווייל בעקומט ער אָבער נאָך אַ ווינק פון אויבען!

עס מאַכט זיך אַ מעשה און ר׳ דוד׳ל מוז עוקר זיין און פאָהרען איבער ראַדזיוויל . . .

די מעשה פון דער מסירה ווייסט איהר אוודאי, און זאָגען זאָג איך אייך, אַז עס איז איין עונש געוועזען! מען האָט נישט געדאַרפט אַרויסגנב׳ענען ר׳ דוד׳לען פון וואַסילקאָוו און פיהרען קיין טאַלנע; מען האָט נישט געדאַרפט מבייש זיין קיין שטאָדט! און חָרֵב וְנֶחֱרָב איז דאָס וואַסילקאָוו, נעבּיך, געוואָרען! די גאַסטהייזער האָט מען פערמאַכט, אַרום און אַרום די קרעצמעס זענען בטל געוואָרען! עד כִּכַּר לֶחֶם זענען זיי, לא עליכם, געקומען...

נאַ דיר! מסר׳ט מען און טאַלנע בלייבט אויך לעדיג!

ר׳ דוד׳ל האָט געהאט אַ גאָלדענעם שטוהל, מיט איין אויסגעריצטען פסוק; דוד מלך ישראל חי וקים! מאַכען מוסרים דערפון אַ פאָליטיקא און עס שלאָגט אָן אין פעטערבורג...

מילא מיר ווייסען, אַז עס איז בבהינת: מאן מלכא רבנן... נאָר געה פערטייטש עס די גענעראַלען אין פעטערבורג!

הכלל, ר׳ דוד׳ל מוז עוקר זיין, האַלט, דורכפאָהרענדיג, שבת אין ראַדזיוויל, און אונזער ראַדזיווילער למדן געהט צום מזל צו שלש סעודות!

דער יצר הרע גיט זיך אָבער נאָך נישט אונטער; ער קומט אריין און זעהט אַ קליין יודעלע, טאקי אַ פיציל יודעלע זיצט אויבען אָן ביים טיש, און זעהט נישט מעהר ארויס ווי אַ גרויס, גאָר גרויס שטריימעל מיט די זילבערנע האָר, וואָס פאַלען איהם אויפ׳ן פנים! מען רעדט שווייגענדיג, מען זאָגט קיין תורה נישט: ענטפאַלט איהם טאַקי דאָס האַר׳ץ...

דאָס איז עס און גאָר? טראַכט ער דער למדן.

נאָר ר׳ דוד׳ל האָט איהם שוין דערזעהן און גיט אַ זאָג: זעץ דיך, למדן!

באותו הרגע איז ער שוין צו זיך געקומען, ער האָט געחאַפּט ר׳ דוד׳לם אַ בליק, און דער בליק האָט איהם אַ בריה געטהון ביי דער נשמה!

איהר האָט אַוודאי געהערט פון טאַלנערס אויגען; אין זייערס אַ בליק האָט געשטעקט אי שררות, אי קדושה, אי גבורה; וואָס איהר ווילט האָט אין כליק געשטעקט! און ר׳ דודל זאָגט: זעץ דיך, מאַכט מען שוין דעם למדן איין אָרט ביים טיש, ער זעצט זיך און וואַרט.

און ר׳ דודל זאָגט ווייטער:

מען איז מכבד דעם למדן מיט אַ נגון! ענטפאַלט איהם די מוטערס מילך; ער און אַ נגון... נאָר עמיץ דערלאַנגט איהם שוין אין פלייצע. אַז ר׳ דודל הייסט, זינגט מען! מילא, זינגט ער!

און ער הויבט, נעביך, אָן מיט אַ ציטער, אונ ער שטאַמעלט קוים אַרויס איין התחלה פון אַ נגון. און וואָס וויל ער זינגען, דער למדן? מן הסתם דער יתומה׳ס נגון; קיין אַנדערן קען ער נישט! און ער ציטערט, און שטאַמעלט, און זינגט. און דער נגון ווערט שוין ווייטער איין אַנדערער! ער האָט שוין אַ רֵיחַ תורה, אַ יניקה פון קדושת שבת, מיט אַ הרהור תשובה פון אַ יוד אַ למדן... און זינגענדיג דערפיהלט ער, דער למדן, דעם נגון, און הויבט אָן וואָס אַ רגע בעסער און פרייער צו זינגען... אין מיטען הויבט אָן ר׳ דוד׳ל, ווי זיין שטייגער פלעגט זיין, שטילערהייט אונטערצוברומען, דער עולם דערהערט און האַפּט אונטער, מיט׳ן עולם צוזאַמען צוהיצט זיך דער למדן אויך, ער קריעגט אַ ברען! ער איז שוין גאָר ארויס פון די כלים, — ער זינגט!

און דער נגון הויבט זיך אָן פלוצים צו גיסען ווי אַ „נהר די נור“ — אַ פייער־פלאַמענדיגער טייך... און די פאַליעס שלאָגען אַליץ ברייטער און העכער, אַלס פייערדיגער און פלאַמענדיגער!

און עס ווערט דעם נגון שוין ענג אין שטוב און ער רייסט זיך דורך די פענסטער אין גאַס אַריין! און עס גיעסט זיך אין גאַס אַריין אַ ים פון קדושה, פון פייערדיגער קדושה; און נִבְהָל וְנִשְׁתּוֹמֵם הערט דער עולם אין גאַס:

— דער יתומה׳ס נגון! דער יתומה׳ס נגון!

דער נגון האָט בעקומען תקון און דער למדן אויך!

פאַר אַוועקפאָהרען האָט איהם ר׳ דוד׳ל אַוועקגענומען אין אַ זייט און געזאָגט אַ פאָר ווערטער.

— למדן — האָט ער איהם געזאָגט — האָסט מבייש געוועזען איין אָרים מיידיל! דו ביסט אויפ׳ן שרש פון איהר נגון קיין מבין נישט געוועזען! האָסט זי גערופען חצופה! —

גיט מיר, רבי, אַ תשובה דערויף — בעט זיך דער למדן.

וואָס טויג דיר תשובה — מאַכט דער רבי, זכרונו לברכה, טהו בעסער אַ מצוה!

וואָס פאַר אַ מצוה רבי?

מאַך דעם מיידיל חתונה, הכנסת כלה איז אַ גרויסע מצוה!

און אין עטליכע יאָהר שפעטער, אַז דאָס מיידיל האָט שוין חתונה געהאַט מיט איין אַלמן אַ סופר, איז מען ערשט געוואָהר געוואָרען פון וואַנען זי קומט אַרויס! דאָס מיידיל איז געוועזען דעם אַלטען קאַצנערס איין איניקיל! דער אײדעם זיינער, דער קיעווער, איז זיך אַמאָל געגאַנגען מיט׳ן ווייב אין טעאַטער אַריין אויף אַ גאַנצען אָבענד, און דעם איינעם אָבענד האָט מען אַוועקגעגנב׳ט דאָס איינציגע קינד...

אָבגעבען די טאָכטער האָט מען זיי שוין נישט געקאָנט... די מוטער האָט שוין נישט געלעבט אונ דער פאָטער איז שוין לאַנג געוועזען אין אַמעריקא...

ל. פרץ.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdruckerei Josef Fischer Krakau.

געזעלשאפט „כרמל" ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאנץ רוסלאנד

פון נאטירליכען וויין און קאניאק

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

אין די וויינגערטנער

פון די

יודישעקאלאניעם

אין

ארץ ישראל

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג

די מארקע איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

הויפט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נו׳ 21, טעלעפאן נו׳ 1433.

אדרעססע פיר בריעף: Товарищество Кармелъ Варшава : פיר טעלעגראממען: **Варшава Кармелъ.**

אכטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעווסקאיא אין דעם הויז פון ה׳ בארבאש

אדרעססע פיר בריעף: **Товарищество Кармелъ Одесса** : פיר טעלעגראממען: **Одесса Кармелъ**

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס: חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקאז.

פיליאלע פון „כרמל" אין קארלסבאד

אין קארלסבאד איז געעפענט געווארען א פיליאלע צום פערקויף פון כרמל-וויין אויף דער קרייצגאססע נו. 86, און אלע געסט וועלכע קומען אין די עסטרייכישע בעדער קענען בעקומען כרמל-וויין פון דער קארלסבאדער פיליאלע. די אדרעסע אין קארלסבאד איז

Gesellschaft «KARMEL» Kreuzgasse Nr. 86 vis à vis der grossen Colonade.

אונזערע וויינען און קאניאקען בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען.

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאמבע פון „כרמל".

מעטאדען צו לערנען שפראכען אהן א לעהרער!

פערפאסט פון יוסף סלאנימסקי:

1. פראנצויזישע „Parlez-Vous Français" ? פרייז 75 קאפ.
2. ענגלישע „Will you Speak English ?" " 75 "
3. דייטשע „Sprechen Sie Deutsch ?" " 75 "
4. שפאנישע „Habla Usted Espanol ?" " 20 "

מיט פארטא פער נאכנאהמע נאך 17 קאפ.

דיזע מעטאדען ענטהאלטען אללע לעזע-כללים און פיעלע איבונגען אין דער אויסשפראכע, א פראקטישע גראמאטיק, פיעל נעטהיגע אומגאנגס-געשפרעכען, פיעל ערצעהלונגען און בריעף, ווי אויך ווערטערביכער; ערקלערט אלעס אין זשארגאן. אייניגע שטעלען זענען אויך מיט רוסיש און לשון-קודש׳ע ווערטער ערקלערט.

Іосифу **Слонимскому**, Варшава Королевская 49.

ראזירען אהנע מעססער

מיין שערער-פודער דאס בעסטע פיר האאר איז אונד בארט, אין איין פאאר מינוטען קאנן יעדער מענש זיך זעלבסט ראזירען אהנע מעססער, (יעצט איזט איין מיטעל אויסגעפינדען דאס פודער זאל איין גוטען גערוך האבען), מיין פודער איזט פון ארצטע עמפפאהלען, אונד איז מותר מן התורה אפילו לכתח״ה („נודע ביהודא תניינא" חלק יו״ד; „תפארת ישראל" מס׳ מכות; פתחי תשובה סי׳ קפ״א.) איינע שאכטעל קאסטעט 1.20 פלארין, 1 רובל. 2 מארק, 2 שיללינג. 2.50 פראנק. 4 שאכטלען 3 רובל. 25 שאכטלען 10 רובל. געלד מוסס מאן פאראוים איין זענדען, פער נאכנאהמע ווירד ניכט געשיקט. פראגען ווערדען נור אויף דאפעלטע פאסט-קארטען בעאנטווארטעט.

J. B. Sakolsky, Antwerpen (Belgien) Place de L'Aurore 30.

„יודישער פאלקסקאלענדער".

זעקסטער יאהרגאנג

רעדיגירט פון גרשם באדער אין לעמבערג.

ענטהאלט ארטיקלען איבער אלע ציוניסטישע פראגען, אינטערעסאנטע ערצעהלונגען און סקיצען פון: מענדעלע מוכר-ספרים, ראובן ברייניך, י. ל. פרץ, עזרא גאלדין, ד״ר זאלץ און דעם רעדאקטער.

דער „יודישער פאלקסקאלענדער" איז איין אינטערעסאנט ליטעראריש יאהרבוך און בעדארף נישט צו פעהלען אין קיין שום יודיש הויז.

פרייז 40 קאפ. מוכר-ספרים בעקומען ראבאט.

צו בעקומען ביי:

Издательство „Ахіасафъ", Варшава.

יצא לאור

קטלוג גדול נו׳ 4

הכולל רשימת כל ספרי „אחיאסף" וספרים אחרים הנמצאים למסכר בבית מסחר הספרים של אחיאסף וישלחה חנם לכל דורש.

Издательство „Ахіасафъ", Варшава.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.

העברי

בית ספר לנערים

של

א. ליבושיצקי.

WARSCHAU,

Nowolipie 15/9.